

Covid-19 Pandemisine Verilen Tepkiler Siyasi Tutumlara Göre Farklılaşıyor mu?

Öz

Tüm dünyayı etkisi altına alan ve küresel olarak ortaya çıkan yeni koronavirüs pandemisinin siyasi tutumlarla ilişkisini öğrenmek amacıyla 767 kişiyle çevrimiçi anket yapılmıştır. Yapılan nicel araştırma sonucunda, alınan önleyici tedbirlere uymanın, bu tedbirlerin haklılığına olan tutumun, aşılma niyetinin ve aşının koruyuculuğuna olan inancın siyasi görüşlere göre farklılaştığı bulunmuştur. Ayrıca katılımcıların alınan önlem ve tedbirleri kısmen haklı buldukları ve çok büyük çoğunluğun bu önlemlere uyduğu görülmüştür. Araştırma sonucunda virüsün kökenine yönelik inançlar bakımından virüsün gerçek olduğuna inanıldığı, ülkelerin ekonomilerini kötüleştirmek ve dünya nüfusunu azaltmak için ortaya çıktığına inanıldığı görülmüştür. Virüsün ortaya çıkış nedeni ve aşının koruyuculuğuna olan inançta siyasi görüşlere farklılaşmaktadır. Araştırmadan çıkan bir başka sonuç ise katılımcıların televizyon, dergi ve gazetelerin ideolojik nedenlerle ve siyasi yanlılıklarına bağlı olarak virüs haberlerini halka farklı yansıttığını düşündükleridir. Sosyal medyadaki haberlerin ise yanıltıcı, yanlış olduğu görüşündelerdir. Bu çalışma sonucunda salgın hastalık gibi olağanüstü durumlarda siyasetin, siyasi görüşlerin dikkate alınmasının hem krizin üstesinden gelmede hem de toplumun tüm üyelerini kapsamada önemli bir rol oynayacağı vurgulanmaktadır. Siyasi partiler demokrasinin vazgeçilmez unsurlarıdır bu yüzden de siyasi partilerin toplumlarda karşılığı vardır. Yeni koronavirüs salgını her ne kadar halk sağlığı ile ilgili olsa da, siyasetin önemi ve toplumsal hayattaki rolü göz ardı edilmeden salgın üzerindeki etkisi gelecek araştırmalarda daha fazla araştırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Koronavirüs korkusu, Siyaset, Siyasi görüş, Aşı

Do Reactions to Covid-19 Pandemic Differ According to Political Attitudes?

Abstract

An online survey was conducted with 767 people to find out the relationship between political attitudes and the novel coronavirus pandemic that has emerged globally. As a result of the quantitative research, it was found that compliance with the preventive measures taken, the attitude towards the justification of these measures, the intention to be vaccinated and the belief in the protection of the vaccine differed according to political views. In addition, it was observed that the participants found the measures and precautions taken partially justified and that the vast majority complied with these measures. As a result of the research, in terms of beliefs about the origin of the virus, it was seen that the virus is believed to be real and that it is believed to have emerged to worsen the economies of countries and to reduce the world population. Another result of the research is that the participants think that television, magazines and newspapers reflect the virus news differently to the public due to ideological reasons and political bias. They think that the news on social media is misleading and inaccurate. As a result of this study, it is emphasized that taking politics and political views into account in extraordinary situations such as epidemics will play an important role in both overcoming the crisis and covering all members of society. Although the novel coronavirus outbreak is related to public health, it is recommended that its impact on the outbreak should be further investigated in future research without ignoring the importance of politics and its role in social life.

Keywords: Covid-19, Fear of coronavirus, Politics, Political View, Vaccines

The main purpose of this research is to understand the effects of the pandemic, which has caused economic, political, social and social consequences in Türkiye as well as in the rest of the world, from a political perspective. The aims of the study are to know the reflections of the political decisions taken by politicians and the Turkish government on the public, to learn people's trust in political institutions, to examine whether the intention to be vaccinated, the belief in the preventive value of the vaccine, the behavior of compliance with the measures taken and the belief that these measures are justified practices differ according to political views. In addition, it was also examined whether there was a correlation between the reason for the emergence of the virus and political opinion. At the end of the study, the quantitative findings were opened to discussion and recommendations were presented to the government, health managers and media organizations.

The survey method, which is one of the primary data collection methods, was used in the study, and data was collected from 767 people through an online survey conducted between May 01-July 01, 2022.

When the results of the research are analyzed, it is seen that the majority of the participants are 29 years old and below. Considering that young people may shape politics in the future, learning their opinions will enable politics to be carried out on a more solid ground and the future to be built under more favorable conditions. It was revealed that most of the young participants do not follow political parties on social media. This may be due to the fact that young people do not want to be read through the political parties they follow on social media or that they are not very politicized. The information pollution that emerged on social networks during the pandemic period and the fact that the pandemic was perceived as a health crisis rather than a political one may have also affected the lack of following political parties on social media. Finally, television was still the most watched mass media during the pandemic. The number of deaths announced on television on a daily basis, information about the course of the disease and warnings about the measures taken may have resulted in television being preferred over social media.

News about the pandemic was presented in different ways in different channels on television, the most important representative of traditional media. While some channels emphasized the lethal effect of the virus and compliance with precautions, other channels announced to the public that the virus was exaggerated and used for political interests. Thus, it can be stated that there were political biases in television and newspapers regarding the pandemic, that they reflected the news differently to the public, and that the pandemic was used for political interests. The difference in discourse in the media also affected the measures taken against the pandemic. The justification and appropriateness of the preventive measures taken by the government differ according to political opinion. Conservatives and those with a centrist view justified the measures taken, while those with a liberal view and those who said they had no political opinion saw the measures taken as less justified. Being a believer, commitment to religious values, the belief of taking precautions but leaving the discretion to God may have influenced the evaluation of the rightness of the measures taken. Another differentiated response according to political opinion is "intention to be vaccinated". Accordingly, liberals, nationalists and those with leftist views were the most likely to be vaccinated. Statistical differences were also found between the belief that the vaccine will prevent the current virus and its variants and political opinion. Accordingly, those who believe that the vaccine will

prevent the virus are those with a centrist and nationalist view, while those who believe that the vaccine will prevent new variants are those with a centrist view.

As a result of the research, it was observed that beliefs about the origin of the virus differed. Almost half of the participants believe that the virus is real and that people died, while others believe that even if the virus is real, it was produced in laboratories and released into the world. The rate of those who believe that the virus is a lie and a conspiracy is quite low. In terms of beliefs about why the virus emerged, it was revealed that the beliefs were to control the economies of countries and to reduce the human population. Significant differences were also found between the belief in the origin of the virus and political views. It was determined that those who believe that the virus emerged to reduce the human population and control economies are conservatives, those who believe that it emerged due to bad eating habits are liberals, and those who see the virus as a Chinese virus are those with a centrist view. It should be noted that there is a belief among some people in Türkiye and in the international public opinion that the virus was deliberately produced. It can be said that some economic, social and political beliefs are at the root of this belief. This belief can be considered to be influenced by the difference in perception of each other between the West and the rest of the world, as well as religious, economic, social and political differences.

It is an undeniable fact that the attitude of political parties has an impact in times of crisis. The fact that there is almost no area where the political institution does not have an impact makes it necessary to evaluate crises such as the pandemic in terms of international relations and politics. The impact of political opinion and politics should be taken into account in future health, social and social crises, and the results of such studies should be evaluated by the public institutions and organizations and political decision-makers an idea about what needs to be done.

Giriş

Neredeyse herkesin seyahat ettiği son derece bağlantılı bir dünyada yaşıyoruz. Küreselleşme ve bu bağlantılı olma hali virüsün hızlı yayılmasını teşvik ederken, koronavirüs ile enfekte olmuş bireyler, semptomları yavaş geliştiği ve genellikle hafif kaldığı için bilmeden süper yayıcılar haline gelebilmektedir. Potansiyel yayılmada insan ağları son derece geniş ve açık olduğundan, yüksek yoğunluklu insan popülasyonları virüs için elverişli bir konaklama hedefi olmaktadır. Koronavirüs adını ilk duyduğumuz andan itibaren bu yeni tip virüs ile ilgili araştırmaları epidemiyologlar, immünologlar ve virologlar gibi bilimsel uzmanlara bırakmak cazip gelse de işin siyasal boyutunu göz ardı etmenin mümkün olmayacağı kanaatindeyiz. Çünkü her ne kadar siyaset bilimciler virüsü yok edemez veya hastalığı iyileştiremez ise de Covid-19'un toplumsal etkisi siyaset tarafından belirlenmekte ve şekillenmektedir. Krizlerin doğasında tehdit, belirsizlik ve zaman baskısı vardır. Bu nedenle bu değişkenlerin siyasi ve ekonomik sonuçları nasıl etkilediğinin dikkatli bir şekilde incelenmesini gerektirir.

Araştırmanın temel soruları, aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. İnsanların Covid-19 hakkındaki inançlarını nasıl oluşturdukları ve bu belirsizlik bağlamında nasıl hareket ettikleri?
2. Özellikle, kutuplaşmış siyasi bağlamın ve Covid-19 kamu söyleminin siyasallaştırılmış doğasının, Türk vatandaşlarının Covid-19 ile ilgili inançlarını ve günlük eylemlerini nasıl şekillendirdiği?

3. İnsanların sahip olduğu siyasi görüşlerinin, halk sağlığı kurumlarına duyulan güven, algılanan tehdit, aşı olma niyeti, önleme tedbirlerine ilişkin inançlar ve davranışlarla ilişkili olup olmadığı?
4. Sağlığa yönelik alınan kararlara uyum ile siyasi görüş, ideoloji ve parti taraftarlığı arasında bir ilişki olup olmadığı?

Bu araştırmanın temel amacı tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de ekonomik, siyasi, toplumsal ve sosyal sonuçlara neden olan pandeminin etkilerini siyaset cephesinden bakarak anlamaya çalışmaktır. Siyasilerin ve Türk hükümetinin aldığı politik kararların halk nezdindeki yansımalarını bilmek, insanların siyasi kurumlara olan güvenlerini öğrenmek, aşı olma niyetinin, aşının önleyiciliğine dair inancın, alınan önlemlere uyum davranışlarının ve bu önlemlerin haklı uygulamalar olduğuna dair inancın siyasi görüşlere göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek araştırmanın amaçlarındandır. Ayrıca virüsün ortaya çıkış nedeni ile siyasi görüş arasında bir korelasyon olup olmadığına bakılmıştır. Çalışma sonunda ortaya çıkan nicel bulgular tartışmaya açılmış, hükümete, sağlık yöneticilerine ve medya kuruluşlarına öneriler sunulmuştur.

1.Literatür Taraması

Bu kısımda araştırmanın amaçları doğrultusunda ilişki veya farklılık aranılan değişkenlere dair literatür taraması verilecek, önceki çalışmalardan yararlanılarak, bu çalışmaların sonuçlarına değinilecek ve kavramlar arası ilişkiler açıklanacaktır. Bu kapsamda öncelikle koronavirüs korkusunun siyasi görüşe göre farklılık gösterip göstermediği açıklanacaktır. Tüm dünyadaki devlet yetkililerinin ve siyasilerin halkın yaşadığı Covid-19 temelli korkuyu araçsallaştırarak, politize edip etmedikleri tartışılacaktır. Sonrasında virüsün önlenmesine yönelik alınan tedbirlere uyma davranışlarının ve bu tedbirlerin ne kadar yerinde/haklı olduğunun siyasi görüşe göre farklılık gösterip göstermediği literatürden bilgilerle açıklanacaktır. Aşı olma niyeti ve aşının önleyiciliğine dair inançlar ile siyasi görüş arasındaki bağ yapılan çalışmalarla desteklenerek açıklanacaktır. Son olarak virüsün kökeni yani ortaya çıkış nedeninin siyasi görüşle olan ilişkisi ortaya konulacaktır.

1.1.Koronavirüs Korkusu ile Kişilerin Siyasi Görüşleri Arasındaki İlişki

Pandemiler gibi askerileştirilmemiş krizler, uluslararası ilişkilerin ‘uluslararası ekonomi politigi’ ve ‘uluslararası güvenlik’ olarak ikiye bölünmesi sonucu sıklıkla göz ardı edilmiştir (Lipsy, 2020). Ancak son yaşanan Covid-19 salgını, halk sağlığı araştırmacıları ve siyaset bilimcilerin de dikkatini çekmekte, onları hükümet politikalarının nedenlerini araştırmaya yöneltmektedir (Henson vd., 2020). Küresel olarak yaşanan Covid-19 pandemisinin halk sağlığı krizi olmasının yanında ekonomik ve siyasi bir kriz oluşturduğu yönünde literatürde görüş birliği bulunmaktadır (Davies & Wenham, 2020; Greer vd., 2020; Figus, 2020; Güner vd., 2020). Siyaset, ülkelerin sağlık sistemlerinin gücünden bağımsız olarak pandemi yönetimini şekillendirmekte, Covid-19’un nasıl ve ne şekilde yayılacağını ve insanların yaşam tarzlarını yönlendirmektedir. Bu bağlamda halkın yeni koronavirüse karşı verdiği tepkinin kişisel kimlikle ve siyasi kimlikle ilişkili olduğu söylenebilir. Örneğin bazı kimseler maske takmayı toplumsal bir sorumluluk veya topluma karşı bir saygı olarak görürken, diğerleri maskeyi özgürlüğe getirilen bir kısıtlama olarak görebilir. Özellikle siyasi liderlerin maske takmama konusundaki ısrarları ve protestocu tavırları, maske kullanımının virüsle savaşta korkaklık ve zayıflık olarak temsil edilmesi, halk sağlığı önlemlerinin kabulünde en büyük engel

olarak görülmektedir (Pedersen & Favero, 2020). Pandemi sırasında devlet kurumlarına ve politikacılara duyulan güven muhakkak ki çok önemlidir ancak insanların bilime ve ilgili bilimsel uzmanlara da güvenmesi gerekir. Aşı olma niyetini ve önleyici/koruyucu tedbirlerin kabul edilmesini olumlu yönde etkileyen bu güven unsuru, toplumsal uyumda büyük rol oynamaktadır (Hamilton vd., 2015; Newton, 2020). Bu bakımdan alınan siyasi kararların bilimsel kanıta dayalı olması konusunda literatürde bir görüş birliği bulunmaktadır (Dohle vd., 2020).

Mevcut Covid-19 pandemisi sırasında risk algılamalarındaki politik kaynaklı değişiklikleri inceleyerek, parti taraftarlığı etkisinin geniş kapsamını sunmak çok önemlidir ve önemli içgörüler sunar (Barrios & Hochberg, 2020). Bazı çalışmalarda siyasi yönelimin Covid-19 risk algısını doğrudan etkilediği bulunmuştur (Ju & You, 2021). Okulların ve zorunlu olmayan iş yerlerinin kapatılması bile salgının ciddiyetinden çok yerel siyasi parti taraftarlığının bir sonucu olarak görülmektedir (Grossmann vd., 2021).

ABD’de Cumhuriyetçi valilerin ve daha fazla Trump destekçisi olan eyaletlerdeki valilerin sosyal mesafe politikalarını benimseme konusundaki hızları demokratlara göre daha yavaştı, bu da parti taraftarlığının salgın dönemindeki önleme stratejilerinde farklılıklar yarattığının somut göstergesidir. Valilerle ilgili başka bir çalışmada valilerin görev süresinin, demokrat veya cumhuriyetçi olmasının ‘evde kalma’ emirlerini benimsemesinde etkili olduğu görülmüştür. Demokrat valiler ile görev süresi sınırsız olan valilerin evde kalma emirlerine daha hızlı uyum gösterdiği, cumhuriyetçi valiler ile görev süresi sınırlı veya az kalmış valilerin evde kalma emirlerine daha az uyduğu ve merkezi hükümete göre şekil aldığı bulunmuştur (Baccini & Brodeur, 2021).

Sosyal mesafe ve karantina aşı geliştirilmeden önce en önemli risk azaltma davranışıydı (Güner vd., 2020; Ansell vd., 2021; Baccini & Brodeur, 2021). Sosyal mesafe kavramını hafta içi ve hafta sonlarına göre inceleyen bir çalışmada hükümet politikalarının zamanlamasına göre değişen oranda mesafe uygulamaları görülmüştür. Çalışmanın yapıldığı zamanlarda hafta içi sosyal mesafe kuralı - istihdama bağlı olarak- daha az uygulanırken, hafta sonları insanlar daha fazla sosyal mesafe uyguluyorlardı. Ancak uygulamalar gevşetildikçe ve kısıtlamalar kaldırıldıkça insanların hafta sonu da tıpkı hafta içi gibi sosyal mesafeyi daha az uyguladıkları görülmüştür. Azalan sosyal mesafe yalnızca işe dönen insanların değil, hafta sonlarında daha aktif olmayı seçen ve boş zamanlarını dışarıda değerlendirmek isteyen insanların bir ürünü gibi görünmektedir (Huang vd., 2020). Başka bir çalışmada sosyal mesafenin siyasi, ekonomik ve demografik faktörlerle ilişkili olduğu bulunmuştur. Daha yüksek gelir ve refah düzeyine sahip bölgelerde sosyal mesafeye daha çok dikkat edildiği, popülist siyasi tutumları destekleyen bölgelerin ise daha az sosyal mesafe uyguladığı görülmüştür (Ansell vd., 2021). Bu da farklı nüfus kesimlerinin sosyal mesafe konusundaki inanç ve davranışlarında farklılık gösterdiğini kanıtlamaktadır (Romano, 2020). Örneğin, en az sosyal mesafe uygulayan kesimin düşük risk algısına ve düşük öz yeterliliğe sahip, erkek ve cumhuriyetçi ya da muhafazakâr olduğu belirtilmektedir (Charles vd., 2020). Salgın başlangıcında sosyal çatışma yaşayan yedi devlette (Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Haiti, Zimbabve, Filipinler, Hindistan, Brezilya ve Şili) yapılan vaka çalışması sonucunda hükümet yetkililerinin Covid-19’u araçsallaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır (Hilhorst & Mena, 2021). Popülist liderlerin, Covid-19’a verilen yanıtları

baltaladığı, tepki vermekte geç kaldığı ve başarısız olduğu, acı çekmekten ve kaostan beslendiği vurgulanmaktadır (McKee vd., 2020).

Yukarıda açıklanan bilgiler ışığında geliştirilen hipotez şu şekildedir:

H₁: Koronavirüs korkusu kişilerin sahip oldukları siyasi görüşe göre farklılaşmaktadır.

1.2.Koronavirüse Yönelik Alınan Önlemlere Uyuma Davranışları ile Bu Önlemlerin Haklılığına Olan İnancın Siyasi Görüşle İlişkisi

Her devletin yeni bir acil duruma müdahalesini etkileyebilecek dinamik öncelikleri, gündemleri ve koşulları vardır. Bu yüzden de pandemiye verilen tepki bütün ülkelerde aynı olmamaktadır ve virüsün yayılmasının nasıl kontrol altına alınacağına dair tek tip bir politika yoktur. Pandemi bazı ülkelerde kolayca kontrol altına alınabilirken bazı ülkeler virüsü engellemede zorluklar yaşamıştır (Greer vd., 2020; Greer vd., 2021). Örneğin, Çin, Güney Kore, Tayvan ve Singapur, pandemiye İtalya, İspanya ve Fransa'dan daha iyi yönetmişlerdir. Bilhassa Çin, Kore ve Singapur kişisel gözetim ve karantina uygulamalarını son derece baskıcı ve otoriter şekilde yürüterek, işe yarar sonuçlar elde etmişlerdir (Figus, 2020). Çin, günler içerisinde iki hastane inşa etmiş, Singapur ise salgınla mücadelede ortaya koyduğu hızlı aksiyondan dolayı övgü alan bir başka otokratik devlet olmuştur (Kavanagh & Singh, 2020). Buna karşılık ABD siyasetinde Trump yönetiminin aksiyon almada ve harekete geçmede geç kalması, binlerce insanın hayatına mal olmuştur (Harvey, 2020). Danimarka, Finlandiya ve Norveç'in ulusal yaklaşımları, değişen uzunluklarda zorunlu kapanmaları ve belirli bir süre için bir tür kilitlenmeyi içermesi bakımından daha katı önlemler içermekteydi ancak bir başka İskandinav ülkesi olan İsveç, kalabalık alanlarda maske takmak gibi daha gönüllü uygulamaları teşvik etti (Petridou, 2020). Bazı devletler, pandemiler gibi büyük küresel krizler karşısında daha savunmasızken, bazı devletler ise daha hızlı ve daha agresif tepkiler verebilmektedir. Örneğin, Avustralya veya Arjantin, salgın patlak verdikten hemen sonra sıkı önlemler alırken, Brezilya, İsveç veya ABD gibi devletler daha esnek politikaları tercih etmektedir. Trump ve Bolsonaro Covid-19'u gribe benzetip önemini küçümserken, İtalya Başbakanı Giuseppe Conte ve Yeni Zelanda Başbakanı Jacinda Ardern erken dönemde tecrit önlemlerini uygulamaya geçirmiştir (Altıparmak vd., 2021). Kısmen bu tür farklı politika tercihleri ve zamanlamaları nedeniyle, enfeksiyon oranlarının ölçeği ve dinamikleri arasında önemli farklılıklar oluşmuştur (Herrera vd., 2020). Bu bağlamda salgınla mücadelede uygulanan politika ve izlenen siyaseti anlamadan Covid-19'a verilen farklı tepkileri ve bunların sonuçlarını anlamamanın mümkün olmadığı vurgulanmaktadır (Lipsy, 2020; Greer vd., 2020).

Doğası gereği eşsiz ve daha önce deneyimlenmemiş olan, belirsiz, karmaşık ve tehlikeli bir salgında (Figus, 2020), hükümet politikalarını değerlendirmek çok kolay olmamaktadır. Bu yüzden vatandaşlar krizlerin ilk aşamalarında hükümet yetkililerine daha çok güvenme eğilimi ve sorunun çözümüne yönelik ılımlı bir tavır sergilemektedirler. Bu durum literatürde 'bir bayrak altında toplanma' olarak adlandırılmaktadır (Herrera vd., 2020). Sıkı karantina önlemlerinin gerekliliğine ikna olmuş bir vatandaşın, daha yüksek düzeyde uyum gösterme ve önlemlerin başarısının çok önemli bir belirleyicisi olan bu uyumlu tutumu zaman içinde sürdürme olasılığı daha yüksektir. Politika değerlendirmeleri olumlu ve önlemlerin gerekli olduğuna olan inanç düzeyi yüksek olduğunda, hükümetlerin pandemiye

kontrol altına almada daha başarılı olmaları muhtemeldir (Altıparmak vd., 2021). Birçok çalışmada hükümetler tarafından uygulanan ve bazı çevrelerce otoriter kabul edilen önleme stratejilerinin başarısının toplumsal uyuma bağlı olduğu vurgulanmaktadır (Siegrist & Zingg, 2014; Greer vd., 2020; Newton, 2020; Dohle vd., 2020; Greer vd., 2021). Siyasi otoriteye olan güvensizliğin ise önleyici uygulamaların benimsenmesini zorlaştırdığı, çatışma ve güvenlik açıklarını tetiklediği söylenebilir (Hilhorst & Mena, 2021). Hükümetler tarafından alınan önleyici tedbir kararları virüsün bulaşıcılığının önüne geçse bile, bunun ağır ekonomik sonuçlarına maruz kalan halk tarafından faydalarının tam olarak anlaşılması hiçbir zaman mümkün olmayabilir (Adolph vd., 2021).

Uygulanan virüs bulaşıcılığını önleme politikaları birçok ülkede dirençle, olumsuz tepkiyle ve protestolarla karşılanmıştır. Hükümete yönelik bu gösteriler, uygulamaların abartılı, özgürlüğü kısıtlayıcı, insanları kontrol etmeye yönelik bir tavır sergilendiği düşüncesinden hareketle gerçekleştirilmiştir. Nisan 2020'nin başında Almanya'da yeni koronavirüs tedbirlerine karşı "Querdenken 711" grubu tarafından başlatılan bir gösteri düzenlenmiş, ülke genelinde insanları sokaklarda seferber eden bu gösteriye yaklaşık 38.000 kişi katılmıştır (El-Far Cardo vd., 2020). Hatta bazı ülkelerde önleyici halk sağlığı uygulamaları polis zoruyla ya da diğer güvenlik güçlerinin şiddetiyle tatbik edilen zorlayıcı uygulamalara dönüşmüştür (Kavanagh & Singh, 2020). Oysaki polisin halk sağlığı uygulamalarının dışında tutulması ve önlemlerin mümkün olan en geniş ölçüde gönüllü olması, istenen politika uygulamalarındandır.

Yukarıdaki bilgiler ışığında aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir:

H₂: Koronavirüse yönelik alınan tedbir ve önlemlere uyma davranışı kişilerin siyasi görüşüne göre farklılaşmaktadır.

H₃: Virüsün önlenmesine yönelik alınan tedbirlerin haklılığına olan inanç kişilerin siyasi görüşüne göre farklılaşmaktadır.

1.3. Aşı Olma Niyeti ve Aşının Covid-19 ile Yeni Varyantlarını Önleyeceğine Dair İnanç

Bazen insanlar tercihlerini yaparken kararsızlığa düşebilir ve bunun için başkalarının tercihlerini önceden izlemeyi, gözlemlemeyi seçebilir. Bu durum endüstriyel pazarlardaki ürün stratejilerinde açıkça görülmektedir. Örneğin, Apple iPod'un tanıtımı şimdiye kadarki en iyi tanıtımlardan biri olarak görülmektedir. Piyasada başka MP3 çalarlar olmasına rağmen insanlar iPod'u tercih ettiler. Bunun nedeni beyaz kulaklıklardı. Müzikçalar veya telefon cebe gizlenmiş olsa bile insanlar kimlerin iPod'u olduğunu iyi biliyorlardı. Çünkü her bir iPod kullanıcısı yürüyen, canlı bir reklama dönüşmüştü. Aşı içinde böylesi bir '*açıkça gözlemlenebilir*' bir belirteç kullanılması aşuya karşı tutumu yumuşatabilir ve olumluya çevirebilir. Benzer şekilde kahve dükkanlarının sunduğu farklı boylardaki (tall, grande, venti) kahve bardakları da bazı kararlar alırken basit uygulamalara ne denli ihtiyaç duyduğumuzu ortaya koymaktadır. Aşı olma konusunda da "aşı olma veya aşı olmama" şeklindeki iki şıklı tercihi üç şıklı bir tercihe yükseltebiliriz. Böylece uzlaşmacı bir etkiyle insanların güvenleri kazanılabilir. Örneğin, 'şimdi aşı ol, ileriki bir tarihte aşı ol ve aşı olma' gibi bir seçenek insanları istenen davranışa yönlendirebilir. Aşı olmama seçeneğini ortadan kaldırarak da "şimdi aşı olun ve plazma bağışlayın, şimdi aşı olun ama plazma vermeyin, daha sonraki bir tarihte aşın olun" şeklinde revize edebiliriz. Tabi bu seçenekleri belirlerken insanların aşı

olma konusundaki inançlarını, kişisel kimliklerini, siyasi ideolojilerini ve virüsün kökenine yönelik inançlarını ortaya koymak gerekecektir. Pandemiye verilen tepkilerin inançlar, kimlik ve siyasi görüşle ilişkisi olabileceği, yapılan araştırmalar tarafından ortaya konulmaktadır. Bu bağlamda başarılı olmak için aşı tanıtımının çok yönlü bir davranışsal yaklaşım gerektirdiği unutulmamalıdır.

Devletlerin rejim türlerinin pandemiye verilen tepkiyi etkilediğini ve alınacak önleyici tedbirlerin uygulama şeklini farklılaştırdığını öne süren araştırmalar bulunmaktadır. Örneğin otoriter rejimlerin bilgi akışını kesintiye uğrattığı, eyleme geçmede daha yavaş davrandığı iddia edilmektedir (Greer vd., 2020). ABD’de yaşayan vatandaşların önemli bir yüzdesi aşı olmaktan kaçınmakta ve aşırı reddetmektedir. Küresel ölçekte yapılan araştırmalarda aşı olma niyetinin düşük seviyelerde seyrettiğini ortaya koymaktadır. Birleşik Krallık’ta ankete katılan 6 kişiden 1’inin (Policy Institute, 2020); ABD’deki anketlerin ise 3’te 1’inden fazlasının aşı olmayı reddedeceğini söylemektedir (O’Keefe, 2020). Bunun nedeni aşırı olarak bilgiye maruz kalan halkın kendini “tıp bilgisi” konusunda yetenekli ve uzman olarak görmeleridir. Halkın giderek kendini uzmanlardan daha bilgili görmesi, onların tavsiyelerine uymama, onlardan gelen bilgileri reddetme ile sonuçlanmaktadır (Boyd, 2021). Aşı olma niyetine ilişkin diğer çalışmalarda ise insanların, “kesinlikle aşı olmam” veya “muhtemelen aşı olmam” cevaplarını verdikleri görülmektedir. Ancak aşı olma niyetine ilişkin tutumların demografik değişkenlere, aşı bilgisine, siyasi görüşe ve Covid-19’a yönelik risk algısına göre değiştiği önceki çalışmalarca vurgulanmaktadır (Featherstone vd., 2019; Green & Tyson, 2020; Jurkowitz, 2020). Mesela erkek, geliri 120.000 dolar ve üzeri olan, evli, üniversite eğitim düzeyine sahip demokratların daha yüksek aşı olma eğilimine sahip oldukları görülmektedir. Aynı zamanda sosyal medyaya güvenmeyen, komplo teorilerine inanmayan ve grip aşısı olmuş kişilerinde aşı olma niyetinde oldukları görülmektedir (Ruiz & Bell, 2021). Covid-19 aşısı olma konusundaki tereddütleri besleyen faktörlerin anlaşılması kritik derecede önemlidir.

Yukarıda açıklanan bilgiler ışığında geliştirilen hipotezler şu şekildedir:

H4: Aşı olma niyeti kişilerin sahip oldukları siyasi görüşe göre farklılaşmaktadır.

H5: Aşının virüsü önleyeceğine dair inanç, kişilerin siyasi görüşüne göre farklılaşmaktadır.

H6: Aşının virüsün yeni varyantlarını önleyeceğine dair inançlar kişilerin siyasi görüşüne göre farklılaşmaktadır.

1.4. Virüsün Ortaya Çıkış Nedenine (Kökenine) Olan İnanç

Virüs şu an için bazı gruplar tarafından bir aldatmaca veya aşırı abartılmış bir durum olarak algılanmaktadır (Wood & Schulman, 2021). Virüsün ortaya çıkışı ile ilgili şüpheler kurumları ve devletleri de etkilemektedir. Örneğin, Dünya Sağlık Örgütü’nün (DSÖ) Çin ile suç ortağı olduğu yönündeki (Feldwisch-Drentrup, 2020) inançlara da rast gelinmektedir. DSÖ’nün derinlemesine analizi ve daha geniş küresel sağlık ortamındaki konumu, krizler sırasında hangi siyasi manevraların işe yarayıp hangilerinin yaramadığına dair bir tipoloji oluşturmak için hayati önem taşımaktadır. Uluslararası İlişkiler alanındaki araştırmacılar, bir süredir DSÖ’nün uluslararası bir siyasi aktör olarak rolünü incelemekte ve DSÖ’nün siyasi rolünü kavramadaki başarısızlığın sonuçları hakkında tartışmaktadırlar (Davies & Wenham, 2020). Virüs bugün her ne kadar Çin kaynaklı gibi görünse de Çin’in salgın

suçlusu olma dışında çok önemli küresel ekonomik rolü de bulunmaktadır (Jaworsky & Qiaoan, 2021). Dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olma özelliği taşıyan Çin'in, ekonomik yönden alacağı darbenin, küresel ekonomi üzerinde de olumsuz sonuçlanacağı bilinmelidir. Sermaye akışındaki tıkanıklık ve kesintiler devalüasyonlara yol açacak ve devalüasyonların derinleşmesi ise krizin habercisi olacaktır (Harvey, 2020). Çünkü Çin, sahip olduğu ekonomik gücün kendisinde oluşturduğu özgüven ile küresel politikaları şekillendirmede rol almaktadır (Babahanoğlu & Örselli, 2022). Marx'ın işaret ettiği gibi, "*devalüasyon, metalar satılmadığı için değil, zamanında satılmadıkları için meydana gelir*". Dolayısıyla Çin'i ırkçı ve ayrılıkçı söylemlerle suçlamadan önce bunun devletler üzerinde yaratacağı "mali baskıyı" hesaba katmak gerekecektir.

Covid-19 hakkında ortaya atılan görüş ve söylentilerin bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür (Singh vd., 2020; Hannity, 2020; Newport, 2020; Basu vd., 2020):

- Ekonomik ve biyolojik savaş
- Çin'in dünyaya karşı açtığı biyolojik savaş
- Müslümanların komplosu veya Yahudilerin komplosu
- Küresel olarak nüfusu kontrol etme ve azaltma isteği
- Aşıların önceden varlığı (aşının ticarileştirilmesi)
- Afrika Direnci, 5G, Vejetaryen bağışıklığı
- Derin devletin piyasaları manipüle etmek için ortaya attığı durum
- Bill Gates bu salgının bilinçli üreticisidir
- Astrolojik nedenler
- Habitat tahribatı ve vahşi hayvanlarla yakın temas

Yukarıda sıralanan mitler, yeni koronavirüsün doğası ve teşkil ettiği riskler hakkındaki bilimsel kanıtların henüz yeni yeni gelişmesinden kaynaklanmaktadır. Bu spekülasyon ve yanlış bilgiler yeni medya aracılığıyla çok daha hızlı yayılırken, insanların virüse yönelik inançlarını şekillendirmektedir (Shepherd vd., 2020). Yaşlı insanlar halen televizyon ve radyo haberleri gibi daha geleneksel medyaya güvenirken, gençler TikTok, Instagram, WhatsApp, Twitter gibi sosyal medya kanallarına güvenmektedir. Sosyal medyadaki yanlış bilgiler, söylentiler ve komplo teorileri kasıtlı olarak takipçiler ile paylaşılmakta ve salgın sürecinde paniğin artmasına neden olmaktadır (Liang vd., 2020; Ittefaq vd., 2020). Medyada yer alan haberler toplumda damgalama, etiketleme, günah keçisi ilan etme, korku ve belirsizliği besleyerek travmatik sonuçlar doğurmaktadır (Mukhtar, 2021).

Açıklanan bilgiler ışığında geliştirilen hipotez şu şekildedir:

H7: Virüsün ortaya çıkış nedeni (kökeni) ile siyasi görüş arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

2.Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu araştırmanın temel amacı tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de ekonomik, siyasi, toplumsal ve sosyal sonuçlara neden olan pandeminin etkilerini siyaset cephesinden bakarak anlamaya çalışmaktır. Siyasilerin ve Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin aldığı politika kararlarının halk nezdindeki yansımalarını bilmek, insanların hükümete olan güvenlerini öğrenmek, siyaset ile medyaya güven, aşı olma niyeti ve koronavirüs korkusu arasında bir korelasyon olup olmadığını ortaya koymak bu araştırmanın temel amaçlarından sayılabilir. Araştırmanın cevap aradığı sorular, insanların sahip oldukları siyasi görüşlerinin onların Covid-19’a yönelik tepkilerini nasıl şekillendirdiği ve etkilediğidir. Araştırmanın alt amaçları ise pandemi sırasında sağlığa yönelik olarak alınan önlemlere uyma ile siyasi görüş, ideoloji ve parti taraftarlığı arasında bir ilişki olup olmadığı, böyle bir ilişki varsa şayet ne yönde nasıl bir ilişki olduğu, aynı zamanda bu siyasi görüşlerin halk sağlığı kurumlarına duyulan güven, aşı olma niyeti, pandemiyle ilgili inançlarını ve algılanan tehdit düzeyini nasıl etkilediği de araştırmanın amaçları arasında sayılabilir. Bu maksatlarla araştırmada birincil veri toplama yöntemlerinden olan anket yöntemi kullanılmış olup, 01 Mayıs-01 Temmuz 2022 tarihleri arasında yapılan çevrimiçi anket yoluyla 767 kişiden veri toplanmıştır.

Kullanılan anket için Arpacı, Karataş ve Baloğlu’nun (2020) Koronavirüs Korkusu Ölçeğinden (C19P-S) yararlanılmıştır. Genel güvenilirliği 0,926 olan ölçekte 17 ifade yer almakta olup, her bir ifade için 5’li likert ölçeği kullanılarak cevaplayıcıların 1=kesinlikle katılmıyorum, 5= kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermeleri istenmiştir. Anketin diğer bölümlerinde demografik sorular, kişilerin hangi siyasi görüşte oldukları, yakın oldukları partinin Covid-19’a yönelik açıklamalarını ne ölçüde güvenilir buldukları, siyasi liderleri sosyal medyada takip edip etmedikleri, televizyon, gazete ve diğer iletişim araçlarının virüse ait gelişmeleri ve pandemi haberlerini farklı yansıtıp yansıtmadığı, siyasi partiler ve onların temsilcileri ile bilim kurulu üyelerinin açıklamaları arasında farklılık olup olmadığı, Covid-19 hakkındaki inançlar, virüsün ortaya çıkış nedenleri, virüsün gerçekliğine yönelik algı, aşı olma niyeti, aşıya duyulan güven ve hangi aşının daha güvenilir olduğuna dair inanç gibi sorular yer almaktadır.

Yapılacak analizleri belirleyebilmek ve parametrik ile non-parametrik analizlerden hangisinin kullanılacağına karar vermek için verilerin normal dağılıp dağılmadığına ilişkin yapılan normallik testinde basıklık ve çarpıklık değerlerine bakılmış, bütün değerlerin -1,5 ile +1,5 arasında yer aldığı görülmüştür. Ekonomik Korkusuya ilişkin basıklık: ,622 ve çarpıklık: -,922 iken Sosyal Psikolojik Korkuya ilişkin basıklık: ,037 ve çarpıklık: -,647 şeklinde ortaya çıkmıştır. Tabachnick ve Fidell’e göre (1996) bu değerler arasında kalan verilerin normal dağıldığı kabul edilebilir. Hatta bazı araştırmacılar bu değerlerin -2 ile +2 arasında olduğunda bile verilerin normal olarak dağıldığı varsayımının kabul edilebileceğini öne sürmektedirler (George ve Mallery, 2000).

3.Bulgular

Aşağıda yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi, meslek gibi demografik bilgilere ilişkin betimleyici analizler yer almaktadır.

Tablo 1: Demografik Faktörlere İlişkin Betimleyici Analizler

Değişken	Gruplar	f	%	Değişken	Gruplar	f	%
Cinsiyet	Kadın	384	50,1	Mesleğiniz	Kendi işim	66	8,6
	Erkek	383	49,9		Memur	101	13,2
Yaş	18 yaş altı	96	12,5		İşçi	190	24,8
	18-29	377	49,2		Öğrenci	278	36,2
	30-39	125	16,3		Ev Hanımı	69	9,0
	40-49	119	15,5		İşsiz/Emekli	63	8,2
	>50	50	5,2		İlköğretim ve altı	97	12,6
					Eğitim	Lise	220
					Üniversite	450	58,7

Yukarıdaki tablo incelendiğinde kadın ve erkek dağılımında dengeli bir yapının olduğu görülmektedir. Ankete katılanların %50,1'i kadın, %49,9'u erkektir. Yaş dağılımına bakıldığında en fazla yüzdenin 18-29 yaş aralığında olduğu görülmektedir (%49,2). Sonra sırasıyla %16,3 ile 30-39 yaş arası, %15,5 ile 40-49 yaş arası, %12,5 ile 18 yaş altı kişiler gelmektedir. Yaş dağılımıyla orantılı olarak katılımcıların çoğu öğrenci olup (%36,2), bunu sırasıyla %24,8 ile işçi, %13,2 ile memur, %9 ile ev hanımı, %8,6 ile kendi işinin sahipleri ve %8,2 ile işsiz/emekliler takip etmektedir. Eğitim seviyesi bakımından katılımcıların %58,7'si üniversite mezunu olup, %28,7'si lise mezunu, %12,6'sı ise ilköğretim düzeyi ve altıdır.

Tablo 2: Siyasi Görüşe İlişkin Betimleyici Analizler

Değişken	Gruplar	f	%	Değişken	Gruplar	f	%	
Siyasi görüşünüz nedir	Muhafazakâr	98	12,8	Siyasi parti liderlerini sosyal medyada takip ediyor musunuz	Evet	235	30,6	
	Sol görüş	103	13,4		Hayır	532	69,4	
	Merkez	29	3,8		Covid-19'a yönelik alınan tedbirlere uyuyor musunuz	Sıklıkla Evet	589	76,8
	Milliyetçi	182	23,7	Nadiren		107	14,0	
	Liberal	26	3,4	Bazen		46	6,0	
	Siyasi görüşüm yok	329	42,9	Hayır		25	3,3	
				Hükümetin Covid-19 önlemleri yerinde ve haklı mı sizce		Evet	158	20,6
						Kısmen	357	46,5
						Hayır	252	32,9

Tablo 2'de katılımcıların siyasi görüşleri ile Covid-19'a yönelik bazı soruların betimleyici istatistikleri yer almaktadır. Katılımcıların %42,9'u herhangi bir siyasi görüşü olmadığını belirtirken, %69,4'ü siyasi parti liderlerini sosyal medyada takip etmediklerini söylemiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu (%76,8) virüse yönelik

alınan tedbirlere uyduğunu, %46,5'i virüsü önlemeye dönük alınan tedbirleri kısmen yerinde/haklı bulurken, %32,9'u yerinde/haklı bulmadığını ifade etmiştir.

Tablo 3: Covid-19 Virüsüne Dair İnançlar ve Aşı Olma Niyeti

Değişken	Gruplar	f	%	Değişken	Gruplar	f	%
Covid-19 Virüsü Hakkındaki Görüşünüz Nedir	Virüs gerçektir ve insanlar ölmektedir	383	49,9	Virüsün Ortaya Çıkış Nedeni Sizce Nedir	Dış güçler tarafından insan nüfusunu azaltmak	407	33,8
	Virüs tamamen yalandır ve bir komplo teorisi dir	31	4,0		Başka toplumların kötü beslenme alışkanlıklarından ortaya çıkmıştır	208	17,3
	Virüs gerçek olsa bile laboratuvarlarda üretilmiş ve dünyaya salınmıştır	353	46,1		Bu Virüs Çin Virüsüdür	215	17,8
Hangi Aşıya Güveniyorsunuz	Alman Biontech Aşısı	426	%51,4	Virüsün Ortaya Çıkış Nedeni Sizce Nedir	Ülkelerin ekonomilerini kontrol etmek	334	27,7
	Çin Sinovac Aşısı	57	6,9		Diğer Nedenler	41	3,4
	Geliştirilmekte Olan Türk Türkovac Aşısı	134	16,2				
	Geliştirilmekte Olan Rus Sputnik-V Aşısı	18	2,2				
	Hiçbiri	194	23,4				

*Virüsün ortaya çıkış nedeni sizce nedir sorusu çoklu yanıt olduğundan N sayısı 767'den fazladır.

Tablo 3'te katılımcılara virüs hakkındaki düşünceleri, hangi aşıya daha çok güvendikleri ve virüsün kökenine ilişkin sorular sorulmuştur. Buna göre katılımcıların yarısına yakını (%49,9) virüsün gerçek olduğunu ve insanların öldüğünü belirtmiştir. Ancak ilginç olan bir başka bulgu ise çok yakın olan başka bir yanıtın %46,1 ile "virüs gerçek olsa bile laboratuvarlarda üretilmiş ve dünyaya salınmıştır" görüşüdür. İnsanlar virüsün varlığına inanmakta ancak virüsün kökenine ilişkin bazı şüpheler taşımaktadır. Bunu anlamak için virüsün kökenine ilişkin bir soru sorulmuştur. %33,8 ile katılımcıların virüsün "insan nüfusunu azaltmak için ortaya çıktığına" inandığı, %27,7 ile "ülkelerin ekonomilerini kontrol etmek ve kötüleştirmek için ortaya çıktığına" inanıldığı bulunmuştur. Takip eden cevaplarda %17,8 ile "virüsü Çin virüsü olarak" tanımladıkları, %17,3 ile başka toplumların kötü beslenmek alışkanlıklarından dolayı ortaya çıktığına inandıkları görülmüştür. Aşı olarak ise katılımcılar en çok Biontech aşısına güvenmektedirler.

Tablo 4: Pandeminin Kitle İletişim Araçlarındaki Yansımaları

Sektöre Yönelik Algı ve Tutumlar	OLUMLU KATILIM		KARARSIZ		OLUMSUZ KATILIM		Ort.	Ss
	f	%	f	%	f	%		
Farklı TV kanallarının siyasi yanlılıklarına bağlı olarak virüse ait gelişmeleri ve pandemi haberlerini halka farklı yansıttığını düşünüyorum	441	57,5	238	31,5	88	11,4	3,69	1,045
Farklı gazetelerin siyasi yanlılıklarına bağlı olarak virüse ait gelişmeleri ve pandemi haberlerini halka farklı yansıttığını düşünüyorum	442	57,6	231	30,1	94	12,3	3,66	1,037
Sosyal medyadaki pandemiye ilişkin bilgilerin yanlış ve insanları yanıltıcı olduğunu düşünüyorum	404	52,7	247	32,2	116	15,2	3,50	1,00
Siyasi partiler ve onların temsilcileri ile bilim kurulu üyelerinin açıklamaları arasında zıtlık olduğunu düşünüyorum.	358	46,7	286	37,3	123	16,0	3,43	0,991
Siyasi partiler ve onların temsilcilerinin yaşanan pandemiye siyasi çıkarlarına alet ettiklerini düşünüyorum	395	51,5	239	31,2	133	17,3	3,53	1,108
Siyasi partiler ve onların temsilcilerinin pandemiye/virüse ilişkin bilgileri abarttığını düşünüyorum	218	28,4	271	35,3	278	36,3	2,93	1,071

Virüs başladığından beri kitle iletişim araçları tarafından halk yoğun bir haber bombardımanına maruz bırakıldı. Akşam haberlerinde uzmanların açıklamaları, günlük vaka sayıları, ölüm oranları, şehirlerin güvenilirlik haritaları anlık olarak televizyonlarda, gazetelerde, radyolarda ve sosyal medya kanallarına paylaşıldı. Bu durum insanlar arasında paniğin artmasına, paniğe bağlı olarak gıda maddelerinin aşırı tüketimine, virüsün algılanan tehdidinin normalden çok daha fazla olmasına ve korkuya neden oldu. Ayrıca virüsün yeni olması, yayılma hızının ve gelişim seyrinin öngörülemez olması tıp hekimlerinin açıklamalarının yetersiz kalmasına, virüse ait açıklamalarının değişken olmasına yol açmıştır. Bu sebeple halk, sürekli olarak değişen virüs açıklamaları karşısında hem belirsizlik yaşamış hem de bilim kurulu üyelerine olan güvenleri sarsılmıştır. Katılımcılara kitle iletişim araçlarında virüse dair çıkan haberlerin siyasi yanlılıklara bağlı olarak farklı sunulup sunulmadığı sorulmuştur. Yukarıdaki tabloda görünen yüzdeler kesinlikle katılıyorum ile katılıyorum cevapları toplanarak, kesinlikle katılmıyorum ile katılmıyorum cevapları toplanarak özet halinde sunulmuştur. Verilen cevaplar doğrultusunda katılımcılar hem televizyonların hem de gazetelerin virüse dair haberleri siyasi yanlılıklarına göre farklı şekilde sunduğu yönünde görüş bildirmişlerdir (katılıyorum ile kesinlikle katılıyorum toplamı: TV= %57,5 Gazeteler= %57,6). Sosyal medyada çıkan haberlerin ise yanıltıcı/yanlış olduğu yönünde bir görüş bildirmişlerdir (%52,7).

Katılımcılar siyasi partiler ve onların temsilcileri ile bilim kurulu üyelerinin açıklamaları arasında %46,7 oranla zıtlık olduğunu düşündükleri bulunmuştur. Yine katılımcıların %51,5'i siyasi partiler ve onların temsilcilerinin yaşanan pandemiye siyasi çıkarlarına alet ettiklerini düşünmektedir. Katılımcılar siyasi partiler ve

onların temsilcilerinin virüse ilişkin bilgileri abarttıklarını düşünmedikleri ve kararsız oldukları ortaya çıkmıştır (katılmıyorum + kesinlikle katılmıyorum = %36,3, kararsızım = %35,3).

Tablo 5: Koronavirüs Korkusu Ölçeğinin Faktör Analizi

Boyut	Madde	Faktör Yüğü	Açıklanan Varyans	Alfa
Sosyal Psikolojik Korku (Özdeğer=6.621)	Başkalarından koronavirüs kapmaktan korkuyorum	,826	52,118	,917
	Koronavirüs kapma korkusu beni çok kaygılandırıyor	,798		
	Koronavirüsün yayılma hızından endişeleniyorum	,783		
	Öksüren insanları görünce koronavirüs şüphesiyle aşırı kaygılanıyorum	,770		
	Koronavirüs kaynaklı ölüm haberleri beni kaygılandırıyor	,745		
	Koronavirüse karşı insanların duyarsız davranmaları beni kızdırıyor	,701		
	Ailemden birinin koronavirüse yakalanmasından korkuyorum	,699		
Ekonomik Korku (Özdeğer=1.393)	Koronavirüsle ilgili belirsizlikler beni korkutuyor	,622	10,843	,744
	Koronavirüsün mutasyon geçirerek sürekli hayatımızda yer almasından kaygılanıyorum	,603		
	Koronavirüs nedeniyle temizlik maddelerinin fiyatlarının çok fazla artmasından endişeliyim	,843		
	Koronavirüs nedeniyle yiyecek fiyatlarının çok fazla artmasından kaygılanıyorum	,824		
	Koronavirüs nedeniyle gelirim olumsuz etkileneceğinden kaygılanıyorum	,613		

Toplam Açıklanan Varyans %62,961, KMO 0.926, Barlett Küresellik testi = 0,000, Barlett 5087,725

Ölçeğin genel güvenilirlik (alfa) değeri ,924 olarak bulunmuştur. Ölçeğe yönelik faktör analizi yapılırken öz değerlerinin 1'den büyük, faktör yüklerinin ise 0,45'ten büyük olmasına ve ifadelerin birden fazla faktöre yüklenmemesine dikkat edilmiştir. Varimax dik döndürme yöntemi kullanılmış olup, ölçeğin toplam açıklanan varyansı %65 olarak bulunmuştur. Ölçekten "hapşırarak insanlardan koronavirüs şüphesiyle kaçarcasına uzaklaşıyorum", "koronavirüs sebebiyle ellerimi temizlemek için aşırı zaman harcadığımı farkındayım", "koronavirüse yakalanmak korkusundan sosyal ilişkilerim ciddi anlamda sekteye uğruyor", "koronavirüs korkusuyla gıda stokladım", "koronavirüs nedeniyle evdeki temel ihtiyaç malzemelerini daha sık kontrol ediyorum" ifadeleri analizden çıkarılarak faktör analizi tekrarlanmış, sonunda ölçeğin iki boyuttan oluştuğu görülmüştür.

Tablo 6: Koronavirüs Korkusunun Siyasi Görüşe Göre Farkını Belirlemeye Yönelik ANOVA Analizi

Özellik	Grup	N	Ort.	Ss	F	p	Fark
Sosyal Psikolojik Korku	Muhafazakâr	98	3,69	,906	2,065	,068	Fark yok
	Sol Görüş	103	3,64	1,00			
	Merkez	29	3,99	,637			
	Milliyetçi	182	3,71	,950			
	Liberal	26	3,30	1,031			
	Siyasi Görüşüm Yok	329	3,58	,901			
Ekonomik Korku	Muhafazakâr	98	3,95	,898	,321	,900	Fark yok
	Sol Görüş	103	3,96	,988			
	Merkez	29	4,00	,666			
	Milliyetçi	182	4,04	,923			
	Liberal	26	3,84	,943			
	Siyasi Görüşüm Yok	329	3,97	,888			

Koronavirüs korkusunun boyutlarından olan sosyal psikolojik korku ile ekonomik korkunun siyasi görüşe farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda virüs korkusunun siyasi görüşten etkilenmediği ve aralarında herhangi bir istatistiksel farklılığın olmadığı görülmüştür (sos_psi_korku > 0,05 ve eko_korku > 0,05). Buna göre tüm siyasi görüşte olanların pandeminin etkisini benzer şekilde hissettiği, sosyal, psikolojik veya ekonomik olarak yaşadıkları korkunun sahip oldukları siyasi görüşe göre farklılaşmadığı söylenebilir. H₁: Koronavirüs korkusu kişilerin sahip oldukları siyasi görüşe göre farklılaşmaktadır hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 7: Virüsün Önlenmesine Yönelik Olarak Alınan tedbirlere Uyuma Davranışının Siyasi Görüşe Göre Farklılığını Belirlemeye Yönelik ANOVA Analizi

Özellik	Grup	N	Ort.	Ss	F	p	Fark
Alınan Önlemlere Uyuma Davranışı	Muhafazakâr	98	1,27	,570	1,789	,113	Fark yok
	Sol Görüş	103	1,41	,798			
	Merkez	29	1,31	,806			
	Milliyetçi	182	1,25	,570			
	Liberal	26	1,57	,945			
	Siyasi Görüşüm Yok	329	1,40	,813			

Katılımcılara virüsün önlenmesine yönelik tedbirlere uyuyor musunuz diye sorulmuş ve 1=Evet, uyuyorum, 2=Kısmen ve 3=Hayır, uymuyorum cevaplarından birini vermeleri istenmiştir. Buna göre alınan önlemlere uyuma davranışının siyasi görüşe göre farklılığını ölçmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda istatistiksel olarak anlamlı farklılığa rastlanmamıştır. Katılımcıların virüsün önlenmesine yönelik alınan tedbirlere uyuma davranışları onların siyasi görüşlerine göre değişmemektedir (p>0,05). H₂: Koronavirüse yönelik alınan tedbir ve önlemlere uyuma davranışı kişilerin siyasi görüşüne göre farklılaşmaktadır hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 8: Hükümetin Covid-19'a Yönelik Tedbir ve Uygulamalarını Yerinde/Haklı Bulmanın Siyasi Görüşe Göre Farkını Belirlemeye Yönelik ANOVA Analizi

Özellik	Grup	N	Ort.	Ss	F	p	Fark
Hükümetin Koronavirüs Tedbir ve Uygulamalarını Yerinde Buluyorum	Muhafazakâr	98	1,69	0,709	19,798	0,000	2 > 1
	Sol Görüş	103	2,48	0,608			4 > 1
	Merkez	29	1,79	0,559			5 > 1
	Milliyetçi	182	1,95	0,741			6 > 1
	Liberal	26	2,38	0,697			5 > 3
	Siyasi Görüşüm Yok	329	2,23	0,666			6 > 3

Covid-19 salgını sırasında alınan tedbir ve uygulamaların halk tarafından ne derece uygun, kabul edilebilir olduğunun siyasi görüşe göre farklılık gösterip göstermediği araştırılmış ve alınan tedbirlerin haklılığının siyasi görüşe göre değiştiği bulunmuştur. Buna göre muhafazakârlar ile merkez görüşteki kişiler bu tedbirleri en fazla yerinde bulunan kişiler olarak bulunmuştur. Herhangi bir siyasi görüşü olmayanlar ile liberal görüşte olanların bu tedbirleri muhafazakârlara göre daha az yerinde/haklı bulduğu ortaya çıkmıştır. H₃: Virüsün önlenmesine yönelik alınan tedbirlerin haklılığına/yerindeliliğine olan inanç kişilerin siyasi görüşüne göre farklılaşmaktadır hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 9: Aşı Olma Niyetinin Siyasi Görüşe Göre Farklılığını Belirlemeye Yönelik ANOVA Analizi

Özellik	Grup	N	Ort.	Ss	F	p	Fark
Aşı sıram geldiğinde derhal olmak istiyorum	Muhafazakâr	98	3,55	1,073	6,034	0,000	2 > 6
	Sol Görüş	103	3,80	1,054			
	Merkez	29	3,93	0,791			
	Milliyetçi	182	3,82	0,938			
	Liberal	26	4,11	1,138			
	Siyasi Görüşüm Yok	329	3,23	1,032			

Aşı olma niyetinin siyasi görüşe göre farklılığını belirlemek için yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda kişilerin sahip oldukları siyasi görüşün onların aşı olma niyetlerini etkilediği bulunmuştur. Buna göre herhangi bir siyasi görüşü olmayan kişilerin sol görüş, milliyetçi ve liberal görüşe sahip olanlara göre aşı olma konusunda daha az istekli oldukları görülmüştür. Aşı olma niyetinde en yüksek ortalamaya liberal görüşte olanların, sonrasında ise milliyetçi (ort. 3,82) ve sol görüşte (ort. 3,80) olanların geldiği görülmüştür. H₄: Aşı olma niyeti kişilerin sahip oldukları siyasi görüşe göre farklılaşmaktadır hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 10: Aşının Önleyiciliğine Dair İnançların Siyasi Görüşe Göre Farklılığını Tespit Etmeye Yönelik ANOVA Analizi

Özellik	Grup	N	Ort.	Ss	F	p	Fark
Aşının koronavirüs hastalığını önleyeceğini düşünüyorum	Muhafazakâr	98	3,18	1,142	3,835	0,002	3 > 6
	Sol Görüş	103	3,27	1,253			
	Merkez	29	3,65	0,856			
	Milliyetçi	182	3,28	1,133			
	Liberal	26	3,42	1,419			
	Siyasi Görüşüm Yok	329	2,95	1,173			

Aşıya olan güvenin, bir diğer ifadeyle aşının virüsü önleyeceğine dair inancın siyasi görüşe göre farklılığını belirlemeye yönelik yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda siyasi görüşün aşıya olan güveni etkilediği bulunmuştur. Yapılan post-hoc analizine göre gruplar arasındaki farklılığın sadece merkez görüşte olanlarla, milliyetçi görüşte olanlar arasında olduğu ortaya çıkmıştır. Buna göre aşının virüsü önleyeceğine en çok inananların merkez görüşte (ort. 3,65), ardından ise milliyetçi görüşte (ort. 3,28) olanların geldiği görülmüştür. H₅: Aşının virüsü önleyeceğine dair inanç, kişilerin siyasi görüşüne göre farklılaşmaktadır hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 11: Aşının Virüsün Yeni Varyantlarını Önleyeceğine Dair İnançların Siyasi Görüşe Göre Farklılığını Belirlemeye Yönelik ANOVA Analizi

Özellik	Grup	N	Ort.	Ss	F	p	Fark
Aşının virüsün yeni varyantlarını önleyeceğini düşünüyorum	Muhafazakâr	98	2,85	1,184	3,174	,008	3 > 6
	Sol Görüş	103	2,94	1,017			
	Merkez	29	3,41	,824			
	Milliyetçi	182	2,95	1,007			
	Liberal	26	2,76	1,305			
	Siyasi Görüşüm Yok	329	2,72	1,059			

Yukarıdaki aşı sorusuyla bağlantılı olarak katılımcılara “aşının virüsün yeni varyantlarını önleyip önleyemeyeceği” sorulmuştur. Buna göre yapılan tek yönlü varyans analizine göre aşının virüsün yeni varyantlarını önleyeceğine dair inançların siyasi görüşe göre farklılaştığı bulunmuştur ($p < 0,005$). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu öğrenmek için post-hoc analizi yapılmış ve aşının gelecek virüs türlerini önleme konusundaki inançlar bakımından merkez görüşte olanlar ile herhangi bir siyasi görüşü olmayanlar arasında farklılık olduğu görülmüştür. Aşının ortaya çıkabilecek yeni virüs türlerini de önleyeceğine en çok inananların siyasi olarak merkez görüşe sahip olanlardır. H_6 : Aşının virüsün yeni varyantlarını önleyeceğine dair inançlar kişilerin siyasi görüşüne göre farklılaşmaktadır hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 12: Virüsün Kökenine Yönelik İnançlar ile Siyasi Görüş Arasındaki İlişkinin Belirlenmesine Yönelik Ki-Kare Analizi

Hangi siyasi görüştesiniz	Virüsün Ortaya Çıkış Nedeni (Virüsün Kökeni) Hakkındaki İnançlar										Toplam	p
	İnsan nüfusunu azaltmak için		Toplumların kötü beslenme alışkanlıkları		Bu virüs Çin virüsü		Ekonomileri kontrol etmek/ kötüleştirmek için		Diğer			
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Muhafazakâr	61	62,2	27	27,6	31	31,6	56	57,1	3	3,1	98	0,000
Sol Görüş	57	55,3	21	20,4	25	24,3	36	35	9	8,7	103	
Merkez	11	37,9	10	34,5	10	34,5	10	34,5	-	-	29	
Milliyetçi	98	53,8	62	34,1	53	29,1	88	48,4	8	4,4	182	
Liberal	9	34,6	9	34,6	2	7,7	10	38,5	5	19,2	26	
Siyasi Görüşüm Yok	171	52	79	24	94	28,6	134	40,7	16	4,9	329	

Virüsün kökenine olan inanç ile siyasi görüş arasında bir ilişki olup olmadığını anlamak için Ki-kare analizi yapılmış ve virüsün ortaya çıkış nedeni ile siyasi görüş arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Katılımcıların çoğu virüsün insan nüfusunu azaltmak için ortaya çıktığına inanmaktadır. Arkasından ülkelerin ekonomilerini kontrol etmek ve kötüleştirmek için ve virüsün Çin virüsü olduğuna dair inançlar gelmektedir. Virüsün insan nüfusunu azaltmak ve ekonomileri kontrol etmek için çıktığına inananların muhafazakârlar, kötü beslenme alışkanlıklarından dolayı çıktığına inananların liberaller, virüsü Çin virüsü

olarak görenlerin ise Merkez görüştekiler olduğu belirlenmiştir. Buna göre virüsün kökenine dair inançlar sahip olunan siyasi görüşe göre değiştiği ve siyasi görüş ile virüsün ortaya çıkış nedeni arasında bir ilişki olduğu söylenebilir. H7: Virüsün ortaya çıkış nedeni (kökeni) ile siyasi görüş arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 13. Hipotezlerin Red/Kabul Durumlarını Gösteren Özet Sonuç

Hipotez	Red/Kabul
H ₁ : Koronavirüs korkusu kişilerin sahip oldukları siyasi görüşe göre farklılaşmaktadır	RED
H ₂ : Koronavirüse yönelik alınan tedbir ve önlemlere uyma davranışı kişilerin siyasi görüşüne göre farklılaşmaktadır	RED
H ₃ : Virüsün önlenmesine yönelik alınan tedbirlerin haklılığına/yerindelğine olan inanç kişilerin siyasi görüşüne göre farklılaşmaktadır	KABUL
H ₄ : Aşı olma niyeti kişilerin sahip oldukları siyasi görüşe göre farklılaşmaktadır	KABUL
H ₅ : Aşının virüsü önleyeceğine dair inanç, kişilerin siyasi görüşüne göre farklılaşmaktadır	KABUL
H ₆ : Aşının virüsün yeni varyantlarını önleyeceğine dair inançlar kişilerin siyasi görüşüne göre farklılaşmaktadır	KABUL
H ₇ : Virüsün ortaya çıkış nedeni (kökeni) ile siyasi görüş arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır	KABUL

Yukarıdaki özet tablo incelendiğinde koronavirüse verilen tepkilerin insanların benimsedikleri siyasi görüşe göre farklılaştığı, önleyici tedbirlere uymanın ve bu tedbirlerin yerindelğine olan inancın siyasi görüşe göre değiştiği görülmektedir. Pandemi toplumun tüm katmanlarından herkesi eşit düzeyde etkilediği görülse de, verilen tepkiler bağlamında (tedbirlere uyma, aşı olma niyeti, virüsün kökenine olan inanç vs.) ortaya çıkan davranışların aynı olmadığı anlaşılmıştır. Bu tarz küresel salgınlarda salgını kontrol altına alabilmek ve vatandaşların hükümet önlemlerine gönüllü olarak uymalarını sağlamak ancak onların siyasi görüşlerini anlamakla mümkün olabilir. Bu bağlamda yaşanan pandeminin yalnızca ekonomik ve sağlık açısından değil aynı zamanda siyasi yönden de değerlendirilmesi gerektiği bu araştırma sonucunda görülmüştür. Kurulan yedi hipotezin beşinin kabul edilmesi araştırmada koronavirüs pandemisine verilen tepkilerin siyasi görüşe göre farklılaştığını göstermektedir.

Tartışma

Bu çalışmada amaçlanan, derinlemesine bir politik ideoloji analizi değil, katılımcıların genel siyasi yönelimlerinin Covid-19 uygulamalarına dönük tepkilerini etkileyip etkilemediğini ölçmeye çalışmaktır. Bu bağlamda çalışmada pandemi süreci ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Salgın hastalıklar her ne kadar halk sağlığı krizi gibi görünse de toplumsal, sosyal ve siyasi sonuçları olabilmektedir (Macar & Asal, 2020; Babacan, 2020; Sülkü vd., 2021). Bu durumda devletin ve siyasi organların krize yönelik verdikleri tepkilerde karmaşıklaşmakta ve zorlaşmaktadır. Siyasi parti taraftarlarının siyasi partilerin ve hükümetlerin izledikleri politikaların nitelendirilmesinde taraftarlık duygu ve düşüncesinin etkili olduğu savından hareket edilmiştir (Özkılıççı & Mamatoğlu, 2021). Elde edilen verilerden hareketle bu savın doğru olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Siyasi görüşünü belirtmeyenlerin oranının fazla olması birden çok nedene bağlanabilir. Örneğin, konunun hassas

olmasından ötürü katılımcılar siyasi görüşlerini belirtmek istememiş olabilirler, katılımcıların büyük çoğunluğunun Z kuşağından oluşması ve bu kuşağın kendini herhangi bir siyasi kalıpla şekillendirmemesi de sonucun apolitik çıkmasında etkili olabileceği düşünülmektedir. Ankete katılanların bir kısmının doğrudan kendilerini tanımladıkları net siyasi görüşü seçenekler arasında görmemeleri nedeniyle 'siyasi görüşüm yok' seçeneğini tercih etmiş olmaları olasıdır. Gelecek çalışmalarda siyasi görüş ile kuşaklar arası ilişki aranabilir ve bu ilişkinin salgın hastalık, doğal afet gibi durumlara tepki verme biçimini nasıl etkilediği araştırılabilir. Bu araştırmaya 18 yaş altı kişilerin de dahil edilmesinin nedeni, bu kişilerin potansiyel seçmen olması ve yakın zamanda oy kullanabilecek olmalarıdır. Pandemi dolayısıyla dünya üzerinde pek çok ülkede seçimler ileri ya da belirsiz bir tarihe ertelenmiştir. Bu durumda pandemi yılında oy kullanamayacak olan kişiler ertesi yıl veya sonraki yıl oy kullanabilecek yaşa erişeceklerdir. Virüsün 18 yaş altı kişilere de bulaştığı, sonraki yıllarda oy kullanabilecek olmaları ve potansiyel seçmen gücü taşımalarından hareketle, bu kişilerin virüse dair korkularının siyasi görüşe göre farklılaşıp farklılaşmadığı öğrenilmek istenmiştir. Ayrıca yasal olarak seçmen yaşında olmasa dahi 18 yaş altı kişilerin de doğaldır ki siyasi tutumları olabilir. Araştırma sadece oy verme davranışına odaklanmamış, her bireyin siyasi tutum sahibi olabileceği varsayımından hareketle yürütülmüştür. Gençler, pandemi döneminde önemli bilgi kaynakları olarak kullanılmış ve pandeminin çeşitli kurumlara olan etkisinde araştırılacak örneklem olarak seçilmiştir (Güngörer, 2020).

Koronavirüs korkusunun siyasi görüşe göre farklılaşmadığı görülmüştür. Bu sonucun, pandeminin doğası, bilinmezliği, kapsayıcılığı ile ilgili olabileceği düşünülmektedir. Virüsün, dil, din, ırk, siyasi görüş veya yaş, cinsiyet ayırmaksızın herkese bulaşması korkunun toplumun geneline yayılmasını ve bu nedenle virüs korkusunun siyasi görüşe göre farklılaşmaması sonucunu ortaya çıkarmış olabilir. Benzer şekilde koronavirüse yönelik alınan tedbirlere uyma davranışının siyasi görüşe göre farklılaşmaması da, toplumun virüsün yayılmaması için gösterdiği dayanışma ve birlik ruhundan kaynaklanmış olabilir (Yardım, 2021). Türk kültürünün ağır basan diğerkâm özelliği, yaşlılara duyulan hürmet, saygı gibi faktörler siyasi görüş farketmeksizin herkesin önlemlere ve alınan tedbirlere uymasını sağlamış olabilir. Bu süreçte aileler, çocuklar, büyükler özlemek pahasına birbirinden ayrı kalmış ve yaşlılar torunlarını, ebeveynler ise yaşlı anne-babalarını görememiştir. Bu durum Türk milletinin pandemi döneminde kurallara uymak, alınan tedbir ve önlemleri uygulamak için gösterdiği gayreti ortaya koymaktadır.

Alınan tedbir ve önlemlerin yerindeliğine ve haklılığına olan inancın siyasi görüşe göre farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Siyasi partilerin toplumlarda izdüşümleri vardır. Her siyasi parti taraftarlarının görüşlerini dile getirir ve taraftarlarının farklı görüşleri farklı siyasi söylemleri doğurur. Bu bağlamda olmak üzere toplumun farklı kesimlerinin pandemiye alınan tedbirlerin yerindeliğine yönelik algısı farklı olabilmektedir. Bu durum insanların hükümete güvendiğini, bu güvenin tedbirlere uyma davranışını tetiklediğini göstermektedir. Zira güven unsuru, pandemi döneminde davranışları etkilemiş ve daha fazla güven duygusunu hissedenlerin tedbirlere daha çok uyduğu görülmüştür (Travaglino & Moon, 2020). Tüm dünyada iktidarda olan partiler ve onların temsilcileri ekonomiyi kurtarmakla insanların canını kurtarmak arasında bir ikilem yaşarken, muhalefet partileri ise yapılanları zorlayıcı, baskıcı, otoriter ve anti demokratik olarak etiketleyerek salgınla mücadelede bir engel oluşturmaktadırlar (Tosun, 2020). Bu bakımdan Covid-19

pandemisi demokrasiler için kayda değer bir imtihan aracı olmuş (Söyler & Agah Tekindal, 2021) ve alınan önlemlerin haklılığına olan algılar siyasi görüşe göre farklılaşmıştır.

Aşı olma niyeti ve aşının virüsün yeni varyantlarını önleyeceğine dair inanç siyasi görüşe göre farklılaşmaktadır. Vatandaşlar siyasi görüşlerine uygun siyasi partileri desteklemektedirler. Buna uygun olarak destekledikleri siyasi partinin herhangi bir konudaki açıklamasına daha olumlu yaklaşmaktadırlar. Bu bağlamda olmak üzere aşı konusundaki açıklamalarını da daha güvenilir ve doğru kabul etmektedirler denilebilir. Örneğin, ABD’de demokratlar aşı olmaya daha yatkınken, Cumhuriyetçilerin aşı olma konusundaki tereddütleri bir hayli fazladır. Benzer şekilde İngiltere ve Almanya’daki aşı karşıtlığı oranları, yapılan anket sonuçlarında açıkça görülmektedir (Featherstone vd., 2019; Green & Tyson, 2020; Jurkowitz, 2020). Ayrıca virüsün ortaya çıkış nedenine yönelik algılamalarda benimsenen siyasi görüşe göre farklılaşmaktadır. Katılımcıların neredeyse yarısı virüsün gerçek olduğuna ve insanların öldüğüne inanırken, diğerleri virüs gerçek olsa bile bunun laboratuvarlarda üretilip dünyaya salındığına inanmaktadır. Virüsün yalan ve komplo olduğuna inanların oranı ise oldukça düşüktür. Virüsün neden ortaya çıktığı konusundaki inanışlarda ise ülkelerin ekonomilerini kontrol etmek ve insan nüfusunu azaltmak olduğu yönündeki inanışlar baskındır. Bu durum radyo, televizyon ve sosyal medya kanallarında yapılan siyasi açıklamalar, atılan tweetler ve paylaşımlar dolayısıyla ortaya çıkmış olabilir. Bireyler destekledikleri siyasi partinin sosyal medya hesabını takip ediyor olabilir veya kendi taşıdığı ideoloji ile benzer yayınlar yapan kanalları seyrediyor olabilir. Bu durumda medyanın virüse yönelik görüntüler ve servis ettiği bilgiler, kişilerin virüsün kökenine olan inançlarını şekillendirmiş olabilir. Aşı olma konusundaki tereddütleri besleyen faktörlerin anlaşılması kritik derecede önemlidir.

Katılımcılar salgına yönelik televizyon ve gazetelerde siyasi yanlılıklar olduğunu, haberleri halka farklı yansıttıklarını, yaşanan pandemiye siyasi çıkarlara alet ettiklerini düşünmektedir. Ayrıca sosyal medyadaki haberlerin yanıltıcı, yanlış olduğuna inanılmaktadır. Şirvanlı (2021)’da yaptığı çalışmada gazetelerin pandemi haberlerini farklı yansıttığını, politikacıların bilim insanlarından daha fazla medyada yer aldığı, krizin sağlık yönlü olmasına rağmen gazetelerin kutuplaşmış politik ve toplumsal alandaki güç ve iktidar mücadelelerini ön planda tuttıklarını bulmuştur. Başka bir çalışmada da medyanın Covid-19 krizini aktarırken, siyasi kutuplaşmayı arttırdığı, yararlı bilgiye ulaşmayı zorlaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır (Boschele, 2020). Yine katılımcılar siyasi partiler ve onların temsilcileri ile bilim kurulu üyelerinin açıklamaları arasında zıtlık olduğunu düşünmektedir. Burada farklı çıkan tek sonuç virüsün siyasi partiler ve onların temsilcileri tarafından abartıldığı görüşüne katılmamalarıdır. Katılımcıların böyle düşünmelerinde virüsün gerçek olduğuna inanmaları etkili olabilir.

Koronavirüs pandemisi tüm dünyada belirsizliğe ve karmaşaya yol açmıştır. Kurumsal olduğu düşünülen Avrupa Birliği (AB) ve üye devletler dahil salgın sürecinde bu imtihanı verememiş ve AB salgına parasal açıdan bakmakla yetinmiştir (Karaca, 2020). Ayrıca tüm küresel örgütlerin başta sağlık hizmetleri olmak üzere birçok açıdan krizi önleyemediği ve iyi yönetmediği anlaşılmıştır. Çünkü zaten küresel sistemin elinde bulundurduğu bu örgütlerin, yine küresel sistemin öncüsü olan devletler aleyhine karar almaları mümkün değildir (Aslan, 2021). Bu bağlamda Covid-19’un yeni bir kriz ortaya çıkarmadığı, on yıllardır var olan kapitalizmin

içinde bulunduğu krizi derinleştirdiği savunulmaktadır (Başaran Lotz, 2021). Etkisi bu denli geniş olan, belirsiz ve büyük çaplı bir kriz olarak nitelendirilen Covid-19 sürecinin (Altar Yavuz, 2021) Türkiye için öne çıkan üç önemli başlığı olduğu söylenebilir. Bunlar, koordinasyon, eşgüdüm ve yönetişimdir (Babacan, 2020). Kurumsal bir siyaset izlenerek, daha şeffaf, daha katılımcı, daha esnek ve toplum temelli bir stratejinin benimsenmesi, toplum üyeleri arasında oluşan siyasi görüş farklılıklarını azaltabilir, kriz anlarında ortak hareket etmeyi sağlayarak krizden en az hasarla çıkılmasını sağlayabilir. Bu bağlamda siyaset ile krizler esnasında halkın, tüketicilerin ve toplumun diğer üyelerinin davranışları arasında ilişki kuracak çalışmalara daha fazla ihtiyaç vardır. Bu çalışmalar devlet ve toplum düzeyinde atılacak adımların daha doğru ve isabetli olmasına öncülük edecektir.

Türkiye'nin pandemi sürecinde diğer Batılı ülkelerden daha koordineli hareket ettiği, süreci daha iyi yönettiği ve hükümet yetkililerinin görev odaklı bir lider profili çizdiği yapılan araştırmalarca ortaya konulmaktadır (Güngörer, 2020; Karakaş, 2020; Macar & Asal, 2020; Özkılıççı & Mamatoğlu, 2021). Bu süreçte Türkiye, 65 yaş ve üstünün ihtiyaçlarını karşılamak için "Vefa Gruplarını" oluşturmuş, sağlık hizmetlerini genişletmiş, aşı ve tedavi ücretlerini ücretsiz sunmuş, hızlı önlemler almış, işyeri sahipleri ile girişimcilerin kredi ve faiz borçları ertelenmiş, diğer ülkelere pandemiyi yönetimi konusunda devlet düzeyinde danışmanlık vermiştir. Türkiye pandemi döneminde adeta savaş hali gibi mücadele etmiş (Eroler, 2021), tüm uygulamalarını olağanüstü bir kararlılık ve isabetle bir an önce normale dönmek için yerine getirmiştir. Uluslararası alanda Türkiye'nin pandemi ile mücadelesi takdirle çeşitli platformlarda dile getirilmiştir. Türkiye'nin Afrika'dan Amerika'ya kadar birçok ülke ve bölgeye sağlık yardımı yapması, ücretsiz tıbbi malzeme hibesi, sağlık diplomasisi alanında yürüttüğü çalışmalar son derece başarılı bulunmuş ve örnek olarak gösterilmiştir.

Sonuç

Koronavirüsün küresel etkisi ve kapsayıcılığı onu önceki salgınların ortaya çıkardığı sonuçlar itibariyle ayırmaktadır. Halk sağlığı krizi olarak adını duyuran yeni koronavirüs, sonraları sağlık dışı alanları da etkisi altına almış, etki alanını genişletmiştir. Hastalıkla ilgili belirsizlikler, hastalığın gelişim sürecinin ön görülebilmesi, alınacak önleyici tedbirleri de değiştirmekte, halk sağlığı uzmanlarının görüşleri gelişmelere göre farklılık göstermektedir. Halkta, salgınla mücadelede hem geleneksel medyayı takip etmekte hem de dijital medyada duyup gördüklerine kolayca inanabilme eğilimi göstermektedir. Ayrıca siyasilerin davranışları da halkın pandemiye yönelik tutumlarını şekillendirebilmektedir. Bu bakımdan yeni koronavirüse yönelik tepkilerin siyasi görüşe göre farklılaştığı iddia edilebilir. Bu amaçla yapılan çalışmada, insanların sahip oldukları siyasi görüşlerin onların koronavirüse yönelik inançlarını, önleyici tedbirlere uyma davranışlarını, aşı olma niyetlerini ve diğer tepkilerini şekillendirip şekillendirmediği öğrenilmeye çalışılmıştır.

Araştırmaya katılanların çoğu 29 yaş altı kişilerden oluşmaktadır. Gençlerin siyasete gelecekte yön verebileceği düşünüldüğünde onların fikirlerinin öğrenilmesi daha sağlam bir zeminde siyaset yapılmasına ve geleceğin daha olumlu şartlarda kurgulanmasına olanak sağlayacaktır. Genç katılımcıların çoğunun siyasi partileri sosyal medyada takip etmedikleri ortaya çıkmıştır. Bu durumun gençlerin sosyal medyada takip ettikleri siyasi partiler üzerinden okunmayı istememelerinden ya da çok politize olmamalarından kaynaklanıyor olabilir. Pandemi döneminde sosyal

ağlarda ortaya çıkan bilgi kirliliği ve salgının siyasi olarak değil sağlık krizi olarak algılanması da siyasi partilerin sosyal medyada takip edilmemesini etkilemiş olabilir. En nihayetinde pandemi döneminde televizyon halen en çok izlenen kitle iletişim aracı konumundaydı. Televizyonda günlük olarak açıklanan ölüm sayıları, hastalığın seyriyle ilgili verilen bilgiler ve alınan tedbirlere yönelik uyarılar sosyal medyadan çok televizyonun tercih edilmesi sonucunu doğurmuş olabilir.

Salgına yönelik haberler, geleneksel medyanın en önemli temsilcisi olan televizyonda farklı kanallarda farklı şekillerde servis edilmiştir. Bazı kanallar virüsün öldürücü etkisini, tedbirlere uyulmasını ön plana çıkarırken, diğer kanallar virüsün abartıldığını, siyasi çıkarılara alet edildiğini halka duyurmuştur. Böylece salgına yönelik televizyon ve gazetelerde siyasi yanlılıklar olduğu, haberleri halka farklı yansıttıkları, yaşanan pandeminin siyasi çıkarılara alet edildiği ifade edilebilir. Medyadaki söylem farklılığı, salgına yönelik alınan tedbirleri de etkilemiştir. Hükümetin aldığı önleyici tedbirlerin haklı ve yerinde bulunması siyasi görüşe göre farklılaşmaktadır. Muhafazakârlar ve merkez görüşte olanlar alınan tedbirleri haklı görürken, liberal görüşte olanlar ve siyasi görüşüm yok diyenler alınan tedbirleri daha az haklı görmüştür. İnançlı olma, dini değerlere olan bağlılık, tedbirini alma fakat takdiri Allah'a bırakma inancı, alınan tedbirlerin haklılığının değerlendirilmesini etkilemiş olabilir. Siyasi görüşe göre farklılaşan bir başka tepki "aşı olma niyetidir". Buna göre aşı olmaya en çok niyetli olanların sırasıyla liberaller, milliyetçiler ve sol görüşte olanlar olduğu ortaya çıkmıştır. Aşının mevcut virüsü ve varyantlarını önleyeceğine dair inanç ile siyasi görüş arasında da istatistiksel farklılıklar bulunmuştur. Buna göre aşının virüsü önleyeceğine en çok inananların merkez görüşte olanlar ile milliyetçi görüşte olanlar; yeni varyantlarını önleyeceğine inananların ise merkez görüşte olanlar olduğu görülmüştür.

Araştırma sonucunda virüsün kökenine dair inançların farklılaştığı görülmüştür. Katılımcıların neredeyse yarısı virüsün gerçek olduğuna ve insanların öldüğüne inanırken, diğerleri virüs gerçek olsa bile bunun laboratuvarlarda üretilip dünyaya salındığına inanmaktadır. Virüsün yalan ve komplo olduğuna inananların oranı ise oldukça düşüktür. Virüsün neden ortaya çıktığı konusundaki inanışlarda ise ülkelerin ekonomilerini kontrol etmek ve insan nüfusunu azaltmak olduğu yönündeki inanışların olduğu ortaya çıkmıştır.

Virüsün kökenine olan inanç ile siyasi görüş arasında da anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Virüsün insan nüfusunu azaltmak ve ekonomileri kontrol etmek için çıktığına inananların muhafazakârlar, kötü beslenme alışkanlıklarından dolayı çıktığına inananların liberaller, virüsü Çin virüsü olarak görenlerin ise Merkez görüştekiler olduğu belirlenmiştir. Türkiye ve uluslararası kamuoyunda virüsün kasıtlı üretildiğine dair bir kısım insanlarda bir inanç olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Bunun kökeninde ekonomik, sosyal ve siyasal bir takım inanışların olduğu söylenebilir. Bu inanışın da Batı ve dünyanın diğer geri kalanı arasındaki birbirini algılama farkı, dini, ekonomik, sosyal ve siyasi birtakım farklılıkların etkili olduğu değerlendirilebilir.

Kriz dönemlerinde siyasi partilerin tutumunun etkisinin olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Siyaset kurumunun etki etmediği alanın neredeyse olmaması, salgın gibi krizlerin uluslararası ilişkiler ve politika açısından da değerlendirmesini zorunlu kılmaktadır. Gelecekte ortaya çıkabilecek sağlık, sosyal ve toplumsal krizlerde siyasi görüşün ve siyasetin etkisi dikkate alınmalı, yapılan bu tarz çalışmaların sonuçları ilgili kişi ve kurumlarca değerlendirilmelidir. Bu tür çalışmalardan elde edilen

verilen kamu kurum ve kuruluşlarına, siyasi karar alıcılara yapılması gerekenler konusunda bir fikir verebilir. Bu bağlamda dikkate alınmalarında yarar olduğu söylenebilir.

Salgın hastalıklar çok çeşitli alanlarda beklenmeyen ve yıkıcı etki veya sonuçlar doğurabilmektedir. Covid-19 salgını tüm dünyayı üç sene boyunca “yeni” bir yaşam şekline zorlamıştır. Çalışmaya katılanların verdikleri yanıtlardan elde edilen sonuçlar, salgın hastalıklarla çok boyutlu ve çok aktörlü bir mücadeleyi gerektirdiğini göstermiştir.

Siyasi partiler demokrasinin vazgeçilmez unsurlarıdır. Siyasi partilerin toplumlarda karşılığı vardır. Bu çalışma, siyasi partilerin tutumunun siyasi parti taraftarlarının tutumlarını etkilediğini göstermektedir. Bu ilişki çift yönlü bir ilişkidir. Bu bağlamda Türk Hükümeti'nin proaktif tutumunun salgınla mücadelede başarı elde edilmesinde kritik rol oynadığı söylenebilir.

Politik kararlar toplumsal destekten yoksun ise beklenen sonuçlar elde edilemez. Çalışmada yukarıda ifade edilen bazı konularda olduğu gibi tepkiler, siyasi görüşlere göre her ne kadar farklılaşsa da salgınla mücadeleye ciddi bir toplumsal destek verildiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle siyasi karar alıcıların ve siyasi partilerin bir taraftan varlıklarını başarıyla sürdürmeleri diğer taraftan mevcut bir krizle mücadelede başarı elde etmelerinin ancak güçlü bir toplumsal destekle mümkün olduğu anlaşılmaktadır.

Kaynakça

- Adolph, Christopher-Amano, Kenya-Bang-Jensen-Bree, Fullman-Nancy-Wilkerson, John. Pandemic politics: Timing state-level social distancing responses to COVID 19, *Journal of Health Politics, Policy and Law*, 46/2, 211-233, 2021. doi: [10.1215/03616878-8802162](https://doi.org/10.1215/03616878-8802162)
- Altar Yavuz, Oya. Covid-19 Pandemisinin Change.Org'da Başlatılan Dijital İmza Kampanyalarına Yansıması. Communication and Technology Congress – CTC 2021, 12-14 Nisan, İstanbul
- Altiparmakis, Argyrios-Bojar, Abel-Brouard, Sylvain-Foucault, Martial-Kriesi, Hanspeter- Nadeau, Richard. Pandemic politics: policy evaluations of government responses to COVID-19, *West European Politics*, 44/5-6, 1159-1179, 2021. doi: 10.1080/01402382.2021.1930754
- Ansell, Ben-Cansunar, Aslı-Elkjaer, Mads Adreas. Social distancing, politics and wealth, *West European Politics*, 44/5-6, 1283-1313, 2021. doi: 10.1080/01402382.2021.1917154
- Arpacı, İbrahim-Karataş, Kasım-Baloğlu, Mustafa. The development and initial tests for the psychometric properties of the COVID-19 Phobia Scale (C19P-S). *Personality and Individual Differences*, 164, 110108, 2020. doi: [10.1016/j.paid.2020.110108](https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110108)
- Aslan, Seyfettin. Covid-19 Salgınının Küreselleşmeye ve Ulus Devletlere Etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20/80, 1735-1752, 2021.
- Babacan, Abdurrahman. COVID-19 Sonrası Dönem ve Türkiye'de Yeni Kurumsal Siyaset. 2020. https://www.tuba.gov.tr/files/yayinlar/bilim-ve-dusun/TUBA-978-605-2249-46-8_Ch19.pdf adresinden erişildi.
- Babahanoğlu, Veysel-Örselli, Erhan. *Küresel Jeopolitik 21. Yüzyılda Dönüşen Dünya Değişen Türkiye*, 1.Baskı, Bursa: Dora Yayıncılık, 2022.
- Baccini, Leonardo-Brodeur, Abel. Explaining governors' response to the COVID-19 pandemic in the United States, *American Politics Research*, 49/2, 215-220, 2021. doi: 10.1177/1532673X20973453
- Barrios, John M.-Hochberg, Yael. *Risk perception through the lens of politics in the time of the covid-19 pandemic* (No. w27008). National Bureau of Economic Research, Working Paper Series, 2020. doi: 10.3386/w27008
- Basu, Aman-Roy, Ajishnu-Hazra, Amit Kumar-Pramanick, Kousik. Analysis of Youths' Perspective in India On and During the Pandemic of COVID-19. *Social Science Quarterly*, 101/5, 1969-1978, 2020. doi: 10.1111/ssqu.12839
- Başaran Lotz, Neslişah Leman. Covid-19, Kapitalizm ve Devletin Düzenleyici Rolü. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 9(Özel Sayı), 116-135, 2021
- Boschele, Marco. Küreselleşme Paradigması ve COVID 19 Krizinde Medya Üzerine Bir Değerlendirme. *OPUS International Journal of Society Researches*, 16/31, 4430-4444, 2020.

- Boyd, Kenneth. Beyond politics: additional factors underlying skepticism of a COVID-19 vaccine, *History and Philosophy of the Life Sciences*, 43/12, 1-4, 2021. doi: 10.1007/s40656-021-00369-8
- Charles, Grace-Jain, Mokshada-Caplan, Yael-Kemp, Hannah-Keisler, Aysha-Sgaier, Sema. *Increasing Uptake of Social Distancing during COVID-19: Behavioral Drivers and Barriers among US Population Segments*. 2020. SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3602166>.
- Davies, Sara E.-Wenham, Clare. Why the COVID-19 response needs International Relations, *International Affairs*, 96/5, 1227-1251, 2020. doi: [10.1093/ia/iiaa135](https://doi.org/10.1093/ia/iiaa135)
- Dohle, Simon-Wingen, Tobias-Schreiber, Mike. Acceptance and adoption of protective measures during the COVID-19 pandemic: The role of trust in politics and trust in science, *Social Psychological Bulletin*, 15/4, 1-23, 2020. doi: [10.32872/spb.4315](https://doi.org/10.32872/spb.4315)
- El-Far Cardo, Aida-Kraus, Thomas-Kaifie, Andrea. Factors That Shape People's Attitudes towards the COVID-19 Pandemic in Germany—The Influence of MEDIA, Politics and Personal Characteristics, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18/15, 7772, 2021. doi: [10.3390/ijerph18157772](https://doi.org/10.3390/ijerph18157772)
- Eroler, E. G. Türkiye'de koronavirüs pandemisi döneminde militarizm, milliyetçilik ve toplumsal cinsiyet: gazetelere ilişkin bir militarist söylem analizi. *Moment Dergi*, 8/1, 246-268, 2021. doi: [10.17572/mj2021.1.246268](https://doi.org/10.17572/mj2021.1.246268)
- Feldwisch-Drentrup, Hinnerk. 'How WHO became China's coronavirus accomplice', *Foreign Policy*, 2 April 2020, <https://foreignpolicy.com/2020/04/02/china-coronavirus-who-health-soft-power/> adresinden erişildi.
- Figus, Alessandro. Coronavirus COVID-19, a complex issue between health, economy, politics, and communication. *Geopolitical, Social Security and Freedom Journal*, 3/1, 1-13, 2020.
- Green, Ted Van-Tyson, Alec. 5 facts about partisan reactions to COVID-19 in the U.S. Pew Research Center. 2020. <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/04/02/5-facts-about-partisan-reactions-to-covid-19-in-the-u-s/> adresinden erişildi.
- Greer, Scott L.-King, Elizabeth-da Fonseca, Elize-Peralta-Santos, Andre. *Coronavirus politics: The comparative politics and policy of COVID-19*, Peralta-Santos, A. (Ed.), University of Michigan Press, 2021. ISBN: 9780472038626
- Greer, Scott L.-King, Elizabeth J.-da Fonseca, Elize Massard-Peralta-Santos, Andre. The comparative politics of COVID-19: The need to understand government responses, *Global Public Health*, 15/9, 1413-1416, 2020. doi: [10.1080/17441692.2020.1783340](https://doi.org/10.1080/17441692.2020.1783340)
- Grossmann, Matt-Reckhow, Sarah-Strunk, Katherine O.-Turner, Meg. All states close but red districts reopen: The politics of in-person schooling during the COVID-19 pandemic. *Educational Researcher*, 50/9, 637-648, 2021. doi: [10.3102/0013189X211048840](https://doi.org/10.3102/0013189X211048840)

- Güner, Hatice Rahmet-Hasanoğlu, İmran-Aktaş, Firdevs. COVID-19: Prevention and control measures in community. *Turkish Journal of medical sciences*, 50/SI-1, 571-577, 2020.
- Güngörer, Fatma. Covid-19'un Toplumsal Kurumlara Etkisi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı, 393-428, 2020
- Hamilton, Lawrence C.-Hartter, Joel-Saito, Kei. Trust in scientists on climate change and vaccines. *SAGE Open*, 5/3, 2015. doi: [10.1177/2158244015602752](https://doi.org/10.1177/2158244015602752)
- Hannity, Sean. The 'deep state' may be using coronavirus to manipulate markets, suppress dissent and push mandated medicines, 2020. URL <https://www.mediamatters.org/coronavirus-covid-19/sean-hannity-it-may-be-true-deepstate-using-coronavirus-manipulate-markets> adresinden erişildi.
- Harvey, David. Anti-capitalist politics in the time of COVID-19, *Jacobin Magazine*, 20. 2020. <https://jacobinmag.com/2020/03/david-harvey-coronavirus-political-economy-disruptions> adresinden erişildi.
- Henson, Spencer-Kambhampati, Uma-Mogues, Tewodaj-Olsen, Wendy-Prowse, Martin-Ramos, Raul, ... & Yap, O. Fiona. The development impacts of COVID-19 at home and abroad: Politics and implications of government actions, *The European Journal of Development Research*, 32, 1339-1352, 2020. doi: 10.1057/s41287-020-00334-4
- Herrera, Helios-Ordoñez, Guillermo-Konradt, Maksimilian-Trebesch, Christoph. Corona politics: The cost of mismanaging pandemics, *PIER Working Paper*, No. 20-033, 2020. doi: 10.2139/ssrn.3690490
- Hilhorst, Dorothea-Mena, Rodrigo. When Covid-19 meets conflict: politics of the pandemic response in fragile and conflict-affected states. *Disasters*, 45/51, 174-194, 2021. doi: [10.1111/disa.12514](https://doi.org/10.1111/disa.12514)
- Huang, Vincent-Sutermaster, Staci-Caplan, Yael-Kemp, Hannah-Schmutz, Danielle-Sgaier, Sema K. Social distancing across vulnerability, race, politics, and employment: How different Americans changed behaviors before and after major COVID-19 policy announcements. *MedRxiv*, 2020. doi: 10.1101/2020.06.04.20119131
- Ittefaq, Muhammad-Hussain, Syed Ali-Fatima, Maryam. COVID-19 and social-politics of medical misinformation on social media in Pakistan, *Media Asia*, 47/1-2, 75-80, 2020. doi: 10.1080/01296612.2020.1817264
- Jaworsky, Bernadette Nadya-Qiaoan, Runya. The politics of blaming: The narrative battle between China and the US over COVID-19, *Journal of Chinese Political Science*, 26/2, 295-315, 2021. doi: [10.1007/s11366-020-09690-8](https://doi.org/10.1007/s11366-020-09690-8)
- Ju, Youngkee-You, Myoungsoon. It's Politics, Isn't It? Investigating Direct and Indirect Influences of Political Orientation on Risk Perception of COVID-19. *Risk Analysis*, 42/1, 2021. doi: [10.1111/risa.13801](https://doi.org/10.1111/risa.13801)
- Jurkowitz, Mark. Americans are following news about presidential candidates much less closely than COVID-19 news. Pew Research Center, 2020. <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/05/22/americans-are->

[following-news-about-presidential-candidates-much-less-closely-than-covid-19-news/](#) adresinden erişildi.

- Karaca, Kayhan. Covid-19: AB İçin Stres Testi. *EURO Politika Dergisi*, 4/2, 69-78, 2020.
- Karakaş, M. Covid-19 salgınının çok boyutlu sosyolojisi ve yeni normal meselesi. *İstanbul University Journal of Sociology*, 40/1, 541-573, 2020
- Kavanagh, Matthew M. & Singh, Renu. Democracy, capacity, and coercion in pandemic response: COVID-19 in comparative political perspective. *Journal of Health Politics, Policy and Law*, 45/6, 997-1012, 2020. doi: [10.1215/03616878-8641530](https://doi.org/10.1215/03616878-8641530)
- Liang, Leilei-Ren, Hui-Cao, Ruilin-Hu, Yueyang-Qin, Zeying-Li, Chuanen-Mei, Songli. The effect of COVID-19 on youth mental health, *Psychiatric Quarterly* 91/3, 841-852, 2020.
- Lipsy, Philip Y. COVID-19 and the Politics of Crisis. *International Organization*, 74(S1), E98-E127, 2020. doi: 10.1017/S0020818320000375
- Macar, Oya Dağlar-Asal, Uğur Yasin. Covid-19 ile Uluslararası İlişkileri Yeniden Düşünmek: Tarih, Ekonomi ve Siyaset Ekseninde Bir Değerlendirme. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 222-239, 2020.
- Mallery, Paul-George, Darren. SPSS for windows step by step (3rd ed.), Allyn & Bacon, 2000.
- McKee, Martin-Gugushvili, Alekxi-Koltai, Jonathan-Stuckler, David. Are populist leaders creating the conditions for the spread of COVID-19?. *International Journal of Health Policy and Management*, 10/8, 511-515, 2021. doi: [10.34172/IJHPM.2020.124](https://doi.org/10.34172/IJHPM.2020.124)
- Mukhtar, Sonia. Psychology and politics of COVID-19 misinfodemics: Why and how do people believe in misinfodemics?. *International Sociology*, 36/1, 111-123, 2021. doi: [10.1177/0268580920948807](https://doi.org/10.1177/0268580920948807)
- Newport, Frank. The partisan gap in views of the coronavirus. *Gallup*. 2020. <https://news.gallup.com/opinion/polling-matters/311087/partisan-gap-views-coronavirus.aspx> adresinden erişildi.
- Newton, Kenneth. Government communications, political trust and compliant social behaviour: the politics of Covid-19 in Britain, *The Political Quarterly*, 91/3, 502-513, 2020. doi: [10.1111/1467-923X.12901](https://doi.org/10.1111/1467-923X.12901)
- O'Keefe, Shannon Muller. One in three Americans would not get COVID-19 vaccine. *Gallup*. 2020. <https://news.gallup.com/poll/317018/one-three-americans-not-covid-vaccine.aspx> adresinden erişildi.
- Özkılıçcı, Gökçe-Mamatoğlu, Nihal. Yeni Koronavirüs (Covid-19) Salgını: Tutumlar, Algılar ve Siyasi Lider Stili Tercihi. *Alternatif Politika*, 13/1, 208-246, 2021.
- Pedersen, Mogens Jin-Favero, Nathan. Social distancing during the COVID-19 pandemic: who are the present and future non-compliers?. *Public Administration Review*, 80/5, 805-814, 2020.

- Petridou, Evangelia. Politics and administration in times of crisis: Explaining the Swedish response to the COVID-19 crisis, *European Policy Analysis*, 6/2, 147-158, 2020. doi: [10.1002/epa2.1095](https://doi.org/10.1002/epa2.1095)
- Romano, John L. <? covid19?> Politics of Prevention: Reflections From the COVID-19 Pandemic, *Journal of Prevention and Health Promotion*, 1/1, 34-57, 2020. doi: [10.1177/2632077020938360](https://doi.org/10.1177/2632077020938360)
- Ruiz, Jenaette B.-Bell, Robert Alan. Predictors of intention to vaccinate against COVID-19: Results of a nationwide survey, *Vaccine*, 39/7, 1080-1086, 2021. doi: [10.1016/j.vaccine.2021.01.010](https://doi.org/10.1016/j.vaccine.2021.01.010)
- Shepherd, Hana-MacKendrick, Norah-Mora, G. Cristina. Pandemic Politics: Political Worldviews and COVID-19 Beliefs and Practices in an Unsettled Time, *Socius: Sociological Research for a Dynamic World*, 6, 1-18, 2020. doi: [10.1177/2378023120972575](https://doi.org/10.1177/2378023120972575)
- Siegrist, Michael-Zingg, Alexandra. The role of public trust during pandemics: Implications for crisis communication. *European Psychologist*, 19/1, 23-32. 2014.
- Singh, Lisa-Bansal, Shweta-Bode, Leticia-Budak, Ceren-Chi, Guangqing-Kawintiranon, Kornraphop-Padden, Colton-Vanarsdall, Rebecca-Vraga, Emily-Wang, Yanchen. A first look at COVID-19 information and misinformation sharing on Twitter. arXiv: 2003.13907v1. 2020. <https://arxiv.org/abs/2003.13907>.
- Söyler, Mehtap-Tekindal, Mustafa Agah. Covid-19 Pandemisi, Siyasi Rejimler ve Liberal Demokrasi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 17 (Pandemi Özel Sayısı), 3832-3868, 2021.
- Sülkü, Seher-Coşar, Kübra-Tokatlıoğlu, Yağmur. Covid-19 Süreci: Türkiye Deneyimi. *Sosyoekonomi*, 29/49, 345-372. 2021.
- Şirvanlı, Turancan. COVID-19 Haberlerinde Siyasi Kutuplaşmanın Yansımaları: Hürriyet ve Gazete Pencere Üzerine Bir İnceleme. *Selçuk İletişim*, 14/2, 1005-1038, 2021.
- Tabachnick, Barbara G.-Fidell, Linda S. (1996). Using multivariate statistics (3rd ed.). Boston: Allyn & Bacon
- Tosun, Çiğdem. Covid-19 Salgını Sürecinde Siyasi Parti Liderlerinin Twitter Mesajlarının Analizi. *Electronic Turkish Studies*, 15(6), 893-923, 2020.
- Travaglino, G. A., & Moon, C. (2020). Explaining compliance with social distancing norms during the COVID-19 pandemic: the roles of cultural orientations, trust and self-conscious emotions in the US. *Italy, and South Korea. PsyArXiv*. doi: [10.31234/osf.io/8yn5b](https://doi.org/10.31234/osf.io/8yn5b)
- Wood, Stacy-Schulman, Kevin. Beyond Politics - Promoting Covid-19 Vaccination in the United States, 2021. <https://www.nejm.org/doi/full/10.1056/nejmms2033790> adresinden erişildi.
- Yardım, Müşerref. Face Mask Between Social Contract and Freedoms in Covid-19's New Normal. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (Toplum & Siyaset Sayısı), 93-99, 2021.